Diine goonga

دين الحق

[باللغة الفولاتية]

Wallifannde: Abdu Rahman Ibnu Hamad Aal Umar

تأليف: عبد الرحمن بن حماد آل عمر

ترجمة: فريق اللغة الفولاتية

Fulo: Goomu Ɗemngal Pulaar/Fulfulde

1443-2021

Rwwad Translation Center Rabwah Association IslamHouse Website

Telephone: +966114454900

Fax: +966114970126

P.O.BOX: 29465

RIYADH: 11557

ceo@rabwah.sa

www.islamhouse.com

En fuɗɗorii Innde Alla, Huuɓuɗo yurmeende, Heeriiɗo yurmeende wonande malaaɓe.

Ngardiindi e dokkal.

Denndaangal jettooje ngoodanii Alla joom binnde, juulde e yurmeende yo ngon e denndaangal Nelaaɓe Alla, si ɗum yawtii:

Ɗum ko noddaandu faade e kisal, mina faani ndu e kala kakkilɗo gonɗo e goodal -foti ko debbo wolla ko gorko- mina joortii e Alla toowɗo kattanɗo O nde O malnirta ndu wonande oon majjuɗo laawol, nde O barjata mi e kala balluɗo sarde ndu baraaje njane, mina wiya ɗum e wallinorde Alla:

Anndu -aan aade kakkilɗo- wonde kisal alah malal alah e nguurndam jooni wolla nguurndam to laaakira, si wonah a anndu Joom maa tagɗo ma O, goonɗinaa mbo ndewaa mbo kanko tan, ngannda annabi maa mbo Alla neli faade e maa, e faade e denndaangal aade en, goonɗinaa mbo cukkaa e makko, nganndaa diine goongo mbo Alla yamir ma, goonɗinaa mbo kadi ngolliraa mbo.

Ndee deftere wonde e yeesa ma -diine goongo- ina e hende hollirgol fiyakuuji njani, ɗi potɗaa anndude golliraan ɗi, mi jantiima e seraaji ko katajinɗaa e kelme e masalaaji ngam ɓeydude ɓanginde, tawa na fawii e haala Alla e hadisaaji Nelaaɗo -yo o his- sabu ko ɗiin ngoni duttorɗi wonande diine goonga, Alla jaɓatah diine goɗɗo mbo wonah oo.

Mi accii ñemmbugol muumniiɗo e majjingol ko heewi e aade en. Mi jantiima yoga e pelle majjuɗe noddittooɗe wonde e goonga, te hoɗe ngoɗɗi goonga, ngam majjuɓe ɓee ndeentoo alhaaliiji jeyaaɓe e ɗeen dente, Alla tan yonii kam wakiil.

Haali ɗum winndi ko: oon katojinɗo e yaafuya Alla.
Abdu Rahman Ibnu Hamad Aal Umar.
Jannginoowo gannde diiniyankooje.

Keerol gadanol

Anndude Alla Tagɗo Tedduɗo O.

Anndu aan aade joom hakkille, wonde ko Joom maa tag ma ummaade e ndiga, O neeru ma neemaaji, ko Kanko jeyi binnde. Hakkilɓe goonɗinɓe Alla toowɗo O, ɓe njiiraani Mbo gite mum en, kono ɓe nji’ii dallillaaji kollooji woodde Mbo, wonde ko Kanko tagi kadi woni jiiloowo denndaangal ko woni e winndere he, ɓe nganndiri Mbo ɗuum, ina jeya e ɗiin dallillaaji ko arata ko.

1- Na jeyaa e dalilaaji goodal Alla

Daliil gadano o:

Goodal e aade e nguurndam; ɗuum ko kewi (woodi) na jogii fuɗɗoode e timmorde, na hatojini e goɗɗo, ko fuɗɗaa e ko hatajini e goɗɗɗo alah e saga wona ko tagaa, tagaaɗo alah e sago jogoo tagɗo, Oon tagɗo tedduɗo woni Alla, ko Alla habri jaati Makko ceniiɗo O, wonde ko o tagɗo jiiloowo denndaangal ko woodaa, ngol kabrugol ari ko e defte ɗe Alla tellini e Nulaaɓe Makko.

Nulaaɓe ɓee njottanii haala Makko faade e aade en, ɓe noddi ɓe faade e goonɗinde Mbo e rewde Mbo kanko tan, Alla daali e quraana tedduɗo: “Pellet Joom mon Alla woni tagɗo kammuuji e leydi e balɗe jeegom refit heen O fotondiri dow danki ki hombo naatna jemma nder ñalawma O ɗaɓɓa ɗum ɗaɓɓugol jaawngol, naange nge e koode ɗe na eeltaa e yamiroore Makko, ko kanko tigi tagu e yamiroore woodani, Alla joom binnde barkinii. Al Aaraaf -54-.

Maana jumaaɗo iwde he aaya tedduɗo o.

Alla na habra aade en fof wonde ko Kanko woni Joomi mum en, Oon tagɗo ɓe e kammuuji e leydi e nder balɗe jeegom -3-, hombo habra wonde Alla Mbo fotondiri e danki Makko he.

Arsi woni ko e dow asmanuuji ko kanki ɓuri toowde e yaajde ko tagaa koo fof, Alla Hombo to dow arsi, ganndal Makko na fiiltii denndaangal ko tagaa ko, nanɗe e jiiɗe Makko, hay huunde suuɗataako Mbo e fiyakuuji, Alla na habra wonde O waɗii jemma na muurira ñalaawma niɓe mammba, na rewa heen ko yaawi, O holli kadi O tagii naange e lewru e koode, O waɗi ɗe

kanje fof hoɗe ngoni eeltaaɗe hoɗe njaha e falakuuji majje e yamiroore Makko, O holli wonde ko Kanko tan tagi e yamiroore woodani Mbo, ko Kanko woni tedduɗo e sifaaji Makko e jaati Makko, okkiroowo jam keewɗo duumiiɗo, ko Kanko woni joom binnde, Oon tagɗo ɗe, O neeri ɗe neemaaji.

Alla daali: Ina jeya e kaawisaaji Makko jemma e ñalawma e naange e lewru, wotee cujjanee naange wolla lewru kono cujjanee Alla tagɗo ɗi O si wonii ko kanko ndewoton. Fussilat -37-.

Maana jumaaɗo wonande aaya tedduɗo o.

Alla na habra wonde na jeyaa e kaawisaaji makko tinndinooji goodal Makko: Jemma, ñalawma, naange e lewru, hombo haɗa sujjande naange wolla lewru, sabu ko ɗe tagaaɗe hono no tagaaɗe goɗɗe ɗee nih, sellatah nde tagaaɗo rewetee, te sujjude ko noone e dewal, Alla na yamira yimɓe e o aaya - hono no yamirirta e ko wonah o- nde ɓe cujjanta Alla gooto, sabu ko Kanko woni tagɗo jiiloowo kaanduɗo e reweede.

Daliilu ɗiɗaɓo;

Ko Kanko woni tagɗo gorko e debbo woodeede debbo e gorko ko daliil goodal Alla.

Daliil tataɓo;

Seerde ɗemɗe e mbaadiiji, ɗiɗo ɓe sawtu (hito) maɓɓe woni gooto wolla mbaadi mum en woni ngootiri woodaani, alah e sago wooda ko ɓe ceeri.

Daliil nayaɓo;

Seertude njeɗuuji; oo wona galo oya wona baasɗo, o wona hooreejo oya wona keynaaɗo, wondude gooto e mum en fof ko joom hakkille e miijo e ganndal, e reerɗude ko o heɓaani e ngalu, teddungal, cuddiiɗo labaaɗo, kono hay gooto waawah heɓde si wonah ko Alla hoddirani mbo ko.

Ɗum ko sabu ñeeñal mawngal, ngal Alla ceniiɗo O muuyi -5-ɗum woni humpitaade yogo e aade en e dow yogo, ɓeya

ligganoo ɓeya, haa maslahaaji mum en mbaasa yeebeede.

Mbo Alla hoddiranaani njeɗu e aduna, Alla habrii wonde maa o ɓeydane neema ndesaari makko to aljanna si o maaydii e goonɗinal Alla, te Alla okkii baaso ɓure ɗe o dakmitortoo e fittaandu makko e cellal, tawa ko ɓuri heewde e alɗuɓe ngalah ɗuum, ɗum ko ñeeñal ngal Alla fodani mbo.

Daliil jowaɓo;

Ɗaanaade, e jiigol koydi laaɓtuɗi ɗi Alla hollata ɗaaniiɗo huunde e mbirniindi tawa ko weltinde wolla ko jeertinde.

Daliil jeegaɓo;

Ruuhu: hay gooto anndah haqiiqa ruuhu si wonah Alla.

Daliil jeeɗiɗaɓo;

Aade; E ko woni ɓanndu makko e co'irɗe e goomu ɗaɗi e ngaandi e dolirde e ko wonah ɗuum.

Daliilu jeetataɓo.

Alla na tellina toɓo e dow leydi maayndi ndi fuɗa puɗi e leɗɗe ceertuɗe e nafooje mum e dakamme mum e mbaadiiji e nooneeji ceertuɗi, ɗum ko seeɗa e dalillaaji keewɗi ɗi Alla jantii e quraana, kollirooji wonde ɗum ko daliil goodal Alla ceniiɗo O, ko Kanko woni tagɗo jiiloowo denndaangal tagaaɗe.

Daliil jeenaɓo:

Neesu ngu Alla tagiri aade en, na tabintina goodal Alla tagɗo ɓe jiiloowoɓe, kala jedduɗo ɗuum yo anndu hombo faljina fittaandu makko o hiitina ndu, Suyuu'iyanke -6- na wuura e nguurndam kiite, battane makko caggal maayde ko yiite, ko njoɓdi pennuɗo tagɗo ɗum e hay huunde, O neeri mbo neemaaji si wonah o tuub o ruttii faade e joomiiko o goonɗini Mbo e diine makko e nulaaɓe Makko.

Daliil sappaɓo:

Barke: ɗuum woni heewde yogo e tagaaɗi hono ndammiri, woni mbeñdi barke ko sooyde hono dawaaɗi e ulluɗi.

2- Ina jeya e sifaaji jaati Alla toowɗo O.

Gadano: ko aldah e fuɗɗoode, guurɗo cay O maayatah O gasatah, ko O galo daraniiɗo jaati Makko, O hatojinaani e hay gooto, ko O gooto mbo renndaani e hay gooto, Alla daali: “Wii **Kanko Alla ko O gooto” 1. Alla ko paandorteeɗo. O jibinaani O jibinaaka 3. hay paso gooto woodanaani Mbo** 4. Al ikhlaas 1-4.

Maana aayeeje ɗe.

Nde heeferɓe naamnii timmorde annabaaɓe sifaaji Alla, Alla tellini ndee simoore, O yamari mbo yo o wiiɓe:

“Alla ko gooto O alah denndidiijo, ko Alla woni guurɗo duumiiɗo jiloowo, aade en ko e makko tan foti ruttaade ngam humtude haajuuji mum en.

O jibinaani o jibinaaka, sellatah nde O jogoto ɓiɗɗo gorko ma debbo wolla baaba maa yumma, O riiwtii ɗuum e hoore Makko diiwtugol cattungol e ndee simoore e ko wonah nde, sabu jibingol ko e sifaaji tagaaɓe jeya, Alla ruttii Nasaara en e wide ɓe Masiihu ko ɓiy Alla, e ko Yahuudu en wiyi ko Ujayru ko ɓiy Alla, e tanaa ɓeen wiiɓe malaykaaji ko ɓiɓɓe Alla rewɓe, O kaanini haala mum em meere ka.

O tagii Masiih- yo ohis- ummaade e yumma ko aldah e baaba e kattane Makko, hono no o tagiri Aadama e leydi, no O tagiri Hawwa e wirngai Aadama, o yi’i mbo e sera makko, refit heen O tagi geñol Aadama ummaade he ndiyam gorko e debbo, O tagi kala huunde ko adii ummaade e hay ndiga, O waɗani tagaaɓe laawol e njuɓɓudi ndi hay gooto waawah waylude mbo wonah Alla, si O faalaama waylude heen huunde O waylira no O faaliraa nih

Hono no Iisaa -yo o his- woodiniraa ummorde e yumma ko aldah e baaba, O haalni mbo hnde o woni e tiggu, hono o laatiniri sawru Muusa -yo o his- mboddi njahoori, nde o fiyiri ndu maayo ngo seekii o lummbi heen kanko e yimɓe makko, hono no timmorde annabaaɓe Muhammadu -yo ohis- fecciri lewru pecce

ɗiɗi, O laatini leɗɗe na calmina Mbo si o wirtiima ɗe, O waɗi kulle na ceedanoo Mbo nelal Makko e hito ngo aade nani, ɗe wiya min ceediima ko a nulaaɗo Alla, o yaari jemma e dow Buraaqu ummaade makka faade baytil miqdasi, o ɓenni to kammu hombo wondi e malayka Jibriil haa o yottii dow kammu, Alla haaldi e Makko O farli e dow makko juulde o ruttii to misiide hormaande ka leydi, e laawol makko o yiyi koreeji kala kammu, ɗum fof ko e jemma gooto ko adii fajiri, ciimtol Miiraaj e jaagol ka kammu na lolli e quraana e hadisaaji nelaaɗo, e nder defte taariik.

3- Ina jeya e sifaaji Alla toowɗo O, ɗi O sifanii hoore makko, nulaaɓe mum kadi ciforii mbo noon:

Nande e yiide, e ganndal e kattane, e muuyaande, hombo nana O yiya kala huunde, hay wirngallo gooto wirnatah nande Makko wolla jiiɗe makko.

Hombo anndi ko woni e ranngaaji, e ko ɓerɗe cuuɗi, e ko wonnoo e ko wonata, ko o kattanɗo, si o faalaama yo huunde won, o wiyata nde ko won nde wona.

Haalde ko o wela e nde o wela: O haaldi e Muusa - yo o his- hono no haaldiri e timmoode annabaaɓe -yo o his- quraana ko haala Alla karfeeje e maana fof, O tellinii mbo dow nelaaɗo Makko Muhammadu -yo o his- ko mbo sifa e sifaaji Makko, mbo tagaaka wano Muutajila en mbiyata.

Yeeso e juuɗe, e fotde e tellaade -8- e weleede e tikkude, hombo welee jiyaaɓe Makko goonɗinɓe, O tikkana heeferɓe ɓe, e gollude ko addata tikkere Alla, weluya makko e tikkere makko wayi kono sifaaji keddiiɗi ɗi, ɗi nanndatah e sifaaji tagaaɓe ɗi mbaɗetaake taawiil wolla honineede, woni wiyeede ko hono nih wolla nih.

Tabitii e Kuraana e sunna wonde goonɗinɓe maa njiiru Alla gite mum en e dingire darnga e nder aljanna, sifaaji Alla na fencitaa e quraana tedduɗo o, e hadisaaji nelaaɗo Muhammadu -yo o his- rutto heen.

***

3- Ko waɗi Alla tagi aade en e jinneeji.

Si a anndii aan kakkilɗaa wonde ko Joom maa tagi ma, anndu Alla tagraani ma meere, ko O tagir ma ko ngam ndewaa Mbo, daliil mum ko Alla daali: Mi tagaani yimɓe e jinneeji si wonah yo ɓe ndew Am. Mi faalaaka e mum en arsuka Mi faalaaka nde ɓe ñamminta Mi.-57. Ko Alla arsakinta, ko kanko woni jom cemmbe tiiɗɗe -58-. 56-58.

Maana tonngaaɗo aayeeje ɗe.

Alla na habra e aaya gadano he wonde ko Kanko tagi jinneeji- 9- e aade en ngam ɓe ndewa mbo kanko tan. Hombo habra e aaya 2 e 3 wonde ko O jondiniiɗo gaa e jiyaaɓe Makko, O faalaaka e mum en arsuka wolla ñaamdu, sabu ko kanko woni garsoqinoowo cemmbinɗo hay gooto heɓatah arsuka si wonah e makko, ko Kanko tellinta toɓoO yaltina arsuka ummaade e leydi.

Tagoore wonnde ka leydi, Alla habrii wonde O tagii ɗe ngam aade, O wallitora ɗe e ɗoftaare makko, O firlito e majje sariya Alla, kala ko tagaa e kala dillere e deeyѓre e winndere he, Alla laatini ɗum sabu ñeeñal hollirangal e nder quraana, annduɓe na nganndira ɗum sariya Alla gooto fof fotde faamu mum, hay seertrude nguurndam e arsuka e joljole e musibbaaji ɗum fof ko e sakkitoore Alla, ngam O humpitoo jiyaaɓe makko hakkilɓe. Kala belaaɗo hoddiro Alla o jebbilii o tiiɗnii e golle belɗe Alla oon de weluya Alla woodanii mbo, e maleede aduna e laakara caggal maayde, mbo welaaka hoddiro Alla jebbilaaki o ɗoftaaki Alla, tikkere Alla woodanii mbo e malkise aduna e laakira.

Heɗen toroo weluya Alla, e moolaade e tikkere Makko.

4- Ummital caggal maayde e njoɓdi golle e aljanna e yiite.

Si a anndi i-aan kakkilɗo- Alla tagru ma ko ngam rewde Mbo, anndu Alla habrii e denndaangal defte ɗe o tellini e nelaaɓe mum wonde maa O ummatin ma caggal maayde, maa O yoɓ ma golle maa ka galle njoɓetee caggal maayde, sabu aade eggat galle ɗam nguurndam faade e galle njoɓdi e caasal, caggal nde o maayi nde. Si tuma mbo Alla hoddirani aade nguurndam gasii, O

yamira Malayka maayde yo tam fittaandu makko ummaade e ɓanndu makko, o maaya caggal meeɗde muusgol maayde ado fittaandu yaltude e ɓanndu makko.

Tawi ko ruuhu Alla waɗat mbo e galle neema -ka aljanna-tawde ko goonɗinɗo ɗoftiiɗo Mbo, tawi ko o keefeero jidduɗo ummital e njoɓdi caggal maayde, Alla waɗa ndu e galle lepte -yiite- haa tuma gasde aduna e daraade darnga, kala ko heddino e tagooje maaya, heddotaako si wonah Alla. Refti heen Alla ummina tagooje fof -hay kulle- O rutta kala fittaandu e ɓanndu mum timmundu hono no ndu tagiranoo aranun, ngam O hasboo aade en O yoɓa ɓe golle mum en, debbo e gorko maa keyniiɗo e keynaaɗo baaso e galo, gooto tooñetaake, tooñaaɗo yoɓtanee e tooñɗo, hay kulle njoɓtondirat hakkunde mum en, refit heen ɗe mbiyee ngontee leydi, sabu ɗe naatatah aljanna wollo jaynge.

Aade e jinne ɓe yoɓee gooto fof fotde golle makko, goonɗinnooɓe Alla ɗoftii Mbo ndewi nulaaɓe makko naata aljanna, hay si ɓe ngoniino ɓurnooɓe waasde, heefereeɓe yeddunooɓe yiite naata yiite, hay si ɓe ngoniina ɓurnooɓe alɗude e teddude ka aduna, Alla toowɗo O daali: ɓuri teddude e mon ko ɓurɗo hulde Alla pellet Alla ko ganndo kumpitiiɗo. Al Hujuraati:13.

Aljanna ko galle neema, hombo soomi noone e neemaaji ko gooto waawah sifaade, hombo woodi teemedere daraja, kala daraja na woodi hoɗɓe heen, fotde iimaan e ɗoftaare mum en, kala daraja e aljanna na woodi neemaaji hono neema laamɓe aduna cowe cowe wonande naatɓe toon -10-.

Yiite -yo Alla mool men heen- ko galle lepte ka laakira caggal maayde, no woodi nooneeji lepte e muusallaaji ko ɓernde hulata jantaade, na woyna gite.

Si maayde woodno e galle laakara yimɓe yiite maayatno kisan si ɓe sutike jaynge nge, kono maayde ko laawol gootol, aade en na egga ummaade e nguurndam aduna faade laakira. Sifa maayde timmuɗo arii e quraana, ummital,hasbeede, njoɓdi, aljanna e yiite, ko jantiɗen koo joopiima ɗum.

Dalilaaji ummital caggal maayde e njoɓdi na heewi sanne,

Alla daali ka quraana tedduɗo o: Ko e hendi Min tagi on, ko e hendi Min nduttata on e ko e hendi Min njaltinta on laawol goɗngol. Taaha: 55. Alla daali: O fiyani Min misaal o yejjiti tagu mum, o wi'i hombo wuurtinta ƴi'e dappuɗe? 78. Yaasiin 78-79.

Alla daali: Heefereeɓe ɓee aaƴii ma ɓe ummintaake, maaku maa on ummine kay mi woondarii joom am maa on ummine, refit heen maa on kumpite golle mon, ɗuum na newanii Alla. Attagabun 7.

Maana tonngaaɗo aayeeje ɗe.

E aaya gadano o, Alla na habra wonde O tagii aade ummorde e leydi, tuma nde O tagi baaba Aadama -yo o his-ummmaade e leydi, O holli maa O ruttu ɓe e hendi caggal maayde ummaade e jenaale mum en teddungal mum en, Maa o yaltin ɓe e hendi eɓe nguuri, gadiiɗo haa e cakkitiiɗo, O hasba ɓe O yoɓa ɓe

E aaya ɗimmo he: Alla na rutta keefeero jedduɗo ummital kaawaaɗo wuurtude ƴi'e dappuɗe. Alla na rutta mbo, ko Kanko wuurtinta ɗe, sabu ko kanko tagnoo ɗe ko adii ummaade e baasal.

E aaya tataɓo o: Alla na rutta heefereeɓe fennunooɓe ummital caggal maayde, hombo yamira nelaaɗo makko -yo o his-yo o woondiran ɓe Alla woondoore tekkunde, wonde maa Alla ummin ɓe, O habra ɓe O yoɓa ɓe golle maɓɓe, ɗum ko huunde newiinde ka Alla.

Alla habri ka aaya go, si Alla umminii fennuɓe ummital e yiite, O lepta ɓe e yiite jahannama ɓe wiyanee: Meeɗe lepte yiite nge fennatno-ɗon nge. Assajda 20.

Tonngude golle aade e bolle makko.

Alla habrii pellet hombo anndi ko neɗɗo jogori haalde e gollude foti ko ko labaa ma ko boni, ko wirnii maa ko ɓanngi, O habri O winndii ɗum e Alluwal deenangal he, ko adii nde kammuuji e leydi e aade en tagetee, O habri wonde ɗuum fof O wakkili malaykaaɓe ɗiɗo e kala aade, gooto ñaamo makko oya to

nana makko, mbo ñaamo winnda ko labaa oya winnda ko boni, hay huunde fuutataako ɓe, Alla habri wonde kala aade na tottee deftere bolle makko e golle makko, o jannga nde o yeddatah heen hay huunde, si o yeddi Alla wowlina nanɗe makko, jiiɗe makko, juuɗe mako, koyɗe makko e nguru makko ceedoo denndaangal ko gollunoo.

E quraana tedduɗo oo ɓannginii ɗuum fof, Alla daali: O haalatah konngol si wonah tawa ina sera makko malayka koroowo konnguɗi makko. Qaaf 18. Alla daali: Ina e dow mon reenooɓe-10-tedduɓe winndooɓe-11- ɓe nganndi ko ngolloton-12- Al Infiɗaari:10-12.

Firtude aayeeje ɗe:

Alla na habra wonde o wakkalii e dow kala aade malaykaaji ɗiɗi, gooto ka ñaama hombo winnda labaaɗi goɗɗo ka nano hombo winnda bonɗi, e ɗimmo he O holli wonde o wakkalii malaykaaji tedduɗi e aade en, hoɗi mbinnda denndaangal golle mum en, ganndudi denndaangal golle mum en e winndude ɗe hono ɗe mbinndirii e alluwal deenangal ngal.

Seedaade:

Seedaade wonde alah deweteeɗo e goonga si wonah Alla gooto O, seedaade Muhammadu ko nelaaɗo Alla, aljanna ko goonga , yiite ko goonga, darnga ko ko arata sikke alah heen, Alla Mbo ummina wonɓe e genaale ngam ɓe kaasbee ɓe njoɓee, e wonde kala ko Alla e Nelaaɗo mum kaali ko goonga.

Mina noddu ma -aan kakkilɗo- faade e iimaan e seede, ɓannginde ɗum e gollirde maana makko, ko ɗum woni laawol kisal.

Keerol ɗiɗaɓol
Anndude Nelaaɗo (yo o his)

Si a anndii -aan kakkilɗo- wonde ko Alla jey ma tag ma, maa O ummin ma caggal maayde ngam o haasbu ma o yoɓ ma golle maa, anndu Alla nelii nelaaɗo faade e maa e denndangal aade en, O yamarii ma ɗoftaade Mbo e sukkude Mbo, O habri wonde laawol alah ngam anndude diine celluɗo si wonah rewde o nelaaɗo, e rewrude Alla e sariya Makko O, mbo O neldi Nulaaɗo makko O.

Oo ɗo nulaaɗo tedduɗo mbo fof en poti goonɗinde ndewa e makko, ko kanko woni timmoode annabaaɓe, ko o nelaaɗo faade e aade en fof -yo o his- mbo Muusa e Iisa weltiniri ko ɓuri 40 nokku e nder tawreeta e Injiil, Yahuud e Nasaara en na njanngatnoo ɗum ko adii nde ɓe pijiri ɓe mbayli ɗeen defte -11-.

Oo annabi tedduɗo mbo Alla timminiri nulaaɓe, O neli mbo faade e aade en fof, kanko woni Muhammadu Ibnu Abdullaahi Ibnu Abdil Muɗalib Haasimiyanke Quraysiyanke -yo o his- kanko ɓuri teddu ɓuri goonɗu e nder leñol ɓurngol teddude dow leydi, o ummiima e keeci Ismaa’iil ɓiy annabi Ibraahiima, o jibinaama to Makka hitaande 570 J.I. E nder jemma o jibinaa e tuma nde o yalti e reedu neene makko nde annoore mawnde fooyni winndere nde, aade en mugaa heen, ɗum winndaa e defte taariik, sanamuuji Quraysi en ndewatnoo ka Makka mbeñaa, pale laamɗo Faaris Kisra ndimmbii, sappo e balakooji mum en njani, jayli Fursu en ndewatnoo ñifi, ko adii ɗum fotde duuɓi ujunere ɗi ñifaani.

Ɗum fof na humpita ummaade ka Alla wonde timmoode nulaaɓe na jibinee, te maa o hel sanamuuji ɗi ɓe ndewatnoo ko aldah e Alla, maa o noddu Fursu e Ruum faade e dewal Alla tan, e naatde e diine goonga, si ɓe caliima o haɓa e mum en kanko e wondiiɓe makko, Alla walla ɓe, O sara diine Makk o, diine mbo o jalbiniri leydi ndi. Ko ɗuum tigi waɗi caggal nde Alla neli Muhammadu -yo o his-.

1- Na jeyaa e Ko Alla seerndiri Muhammadu -yo o his- timmoode annabaaɓe gaa e nulaaɓe adiiɓe ɓe.

-Gadanel: ko kanko woni timmorde annabaaɓe, nelaaɗo aratah

caggal makko.

-**Ɗimmel ngel**: Nulal ngal ko faade e denndaangal aade en, aade en fof ko dental Muhammadu, ɗoftiiɗo mbo rewi e makko naata aljanna, caliiɗo mbo naata yiite, hay yahuud e annasaara en na pawaa rewde e makko, kala e maɓɓe mbo rewaani mbo goonɗinaani mbo, o yeddii Muusa e Iisa e denndaangal nulaaɓe. Muusa e Iisa e denndaangal annabaaɓe na kisi e kala aade mbo rewaani Muhammadu-yo o his- sabu Alla yamarii yo ɓe mbeltinir garal mum, e noddude yimɓe mum en nde cukkata e makko si Alla nelii mbo, sabu diine mbo o nelira o woni diine mbo o neliri nelaaɓe makko, O waɗi timmal e newaare e yonta timmoode nulaaɓe, dagantaako goɗɗo nde o nanngittoo e diine mbo wonah islaam, sabu ko kammbo woni diine timmuɗo momtuɗo denndaangal diineeji, sabu ko kammbo woni diine goonga deenaaɗo.

Tawii ko diine Yahuud e Nasaara ko baylaaɗi, ɗi ngonaani no Alla tellinirnooɗi nih, kala juulɗo dewɗo e Muhammadu, o rewii Muusa e Iisa e denndaangal annabaaɓe, hay si o nodditiima ko e cukkuɓe Muusa wolla Iisa.

Ko ɗum waɗi seernaaɓe hakkilɓe nuunɗuɓe njaawnii e goonɗinde Muhammadu -yo o his- e naatde Islaam.

2- Kaawisaaji nelaaɗo yo kisiyee won e mum:

Annduɓe Muhammadu -yo o his- limii kaawisaaji makko kollooji goonɗude nelal makko ngonii ko ina ɓura ujunere, ina heen:

- Tampo annabaagal mbo Alla fuɗni e balabe makko, ko ɗuum woni Muhammadu -yo o his- e mbaadi sa’aaliil -13-.

-Ko ruulde ɗowdinannoo mbo so mbo yaha e naange ceeɗu wulngu.

-Subahinaade kaaƴe e juuɗe makko, e leɗɗe calminde mbo.

-Habrude geɗe birniiɗe garooje e sakket jamaanu, a ɗeni ngarda seese seese wano o habrirnoo nih.

Ɗee geɗe birniiɗe mbaɗii caggal sankaade timmoode nulaaɓe Muhammadu - yo o his- haa sakket aduna, nde Alla habri mbo holli mbo na mbinnda e defte hadiis, e defte maandeeji darnga hono: Annihaayatu mbo Ibnu Kasiir, e deftere akbaar al mushaa’a fii asraaɗi assaa’a, e deftere abwaabul fitani wal malaahim, e defte hadiis. ɗii kaawisaaji na nanndi e kaawisaaji annabaaɓe adiiɓe ɓe.

Kono Alla heeranii mbo kaawis hakkille keddiiɗo e aduna haa nde mbo gasata, te alah tottaaɗo mbo e annabaaɓe, ko oon woni Kuraana tedduɗo -haala Alla- mbo Alla reeni, haa jooni wayleede memaani mbo, si woodii etiiɗo waylude heen harfeere maa o huñca, na woodi teemedde miliyonje tummbitte quraana e juuɗe juulɓe alah heen fof luutandirnde e wonnde he hay harfeere wootere.

Tawii ko tummbitte Tawreeta e Injiil na limti limtini na luutondiri, sabu Yahuud e Nasaara en pijirii ɗe, ɓe mbayli ko Alla yamiri yo ɓe ndeen, tawi ko quraana hay gooto tottaaka yo reen ɗum si wonah Alla, ko Alla reeni nde, Alla toowɗo O daali: Ko Minen tellini Quraana ko Minen reenata mbo. Al Hijri 9.

Daliil hakkille e dallilaaji ummaade haala Alla, wonde quraana ko haala Alla e wonde Muhammadu ko nelaaɗo Alla.

Ina e dalillaaji hakkille wonde quraana ko haala Alla tedduɗo O e wonde Muhammadu ko nelaaɗo Alla: Alla dikkiima heeferɓe Quraysi en ndeɓe penni Muhammadu-yo o his- hono no heefereeɓe woɓɓe fennuɓe nulaaɓe e dente gadiiɗe ɓe wii: quraana wonah haala Alla. Alla dikkirii ɓe yo ɓe ngaddu hono mammbo, ɓe ndonki wonde quraana ko e ɗemngal mum en tellii, te ko kamɓe ɓuri wonde fasinteeɓe, te ina e mum en yeewtooɓe fasinteeɓe e mawɓe yimooɓe, refti heen O dikkii ɓe yo ɓe ngaddu cimooje jeeɗiɗi yeru quraana penaaɗe ɓe ndonki, O dikkii ɓe nde ɓe ngaddata simoore wootere wano mbo ɓe ndonki, refti heen ronkere mum en holla, denndaangal jinneeji e yimɓe ndonki addude hono makko, hay si ɓe mballondirii, Ceniiɗo O daali: Maaku si aade en e jinneeji ndentii ngam addude hono oo Quraana, ɓe ngaddatah yeru mabbo, hay si ɓe mballondirii. Al

Israa: 88.

Si Kuraana wonno haala Muhammadu wolla goɗɗo, maa goɗɗo e yimɓe, maa ɗemngal fasinte addu yeru mabbo, kono ko mbo haala Alla toowɗo O, ɓural haala Alla e toowde mbo e haala aade en wayi ko no ɓural Alla dow aade en.

Sabu Alla alah nandidiijo, ko noon kadi quraana alah ko nanndi, ko nih woni Kuraana ko haala Alla e Muhammadu ko nelaaɗo Alla, sabu haala Alla ko nelaaɗo tan addata ɗum, Alla daali: Muhammadu wonaani baabiraaɗo hay gooto e mon, kono ko o Nelaaɗo Alla ko o timmorde Annabaaɓe, Alla wonii te O seeraani wonde ganndo kala huunde, Al Ahjaab: 40. Alla daali: Mi nelaani ma si wonah beltinoowo e jeertinoowo yimɓe ɓe fof, kono ko ɓuri heewde e yimɓe kakkiltah. Saba'i: 28. Alla daali: Min nuliraani ma si wonah yurmeende winndere nde. Al Anbiyaa: 107.

Maana tonngaaɗo aayeeje ɗe.

Alla na habra e aaya gadano o wonde Muhammadu -yo o his- ko nelaaɗo Makko faade e aade en fof, ko kanko woni timmorde annabaaɓe Makko annabi aratah caggal makko, O habri wonde O suɓiima mbo ngam roondaade nula makko o wona timmoode annabaaɓe, sabu ombo anndi ko kanko ɓuri labeede yimɓe e ɗuum.

Hombo habra e aaya ɗimmo he: wonde O nulii nelaaɗo makko Muhammadu faade e yimɓe fof raneeɓe e ɓaleeɓe arab e ajam, O holli wonde ko heewi e aade nganndah goonga, ko ɗum waɗi ɓe majji ɓe njeddi sabu waasde rewde Muhammadu -yo o his-.

Ombo haalda e nelaaɗo makko Muhammadu, e aaya tataɓo, O habra mbo ko o yurmeende wonande winndere nde fof, ko o yurmeende nde yimɓe teddiniraa, kala goonɗinɗo mbo rewi mbo o jaɓi yurmeende Alla aljanna woodanii mbo. Kala mbo goonɗinaani Muhammadu rewaani mbo o rutti yurmeende Alla, oon haandii e yiite e lepte muusɗe.

Noddude faade e goonɗinal Alla e nelaaɗo makko

Muhammadu -yo o his-:

Ko ɗum saabi mina noddu ma -aan kakkilɗo- faade e goonɗinde Alla e nelaaɗo Alla Muhammadu, e sukkude e makko, e gollirde sariya Alla mbo O neldi mbo, ko oon woni diine islaam iwɗo e Kuraana tedduɗo o -haala Alla- e hadisaaji timmorde annabaaɓe Muhammadu -yo o his- tabitinɗi ɗuum, sabu ko deenaaɗo o yamirtah si wonah yamiroore Alla, o haɗatah si wonah ko Alla haɗi, haal e ɓernde hisnde: mi goonɗinii Alla woni Joom am e deweteeɗo am gooto, wii mi goonɗinii Muhammadu ko nelaaɗo Alla mbeɗa mbo rewa, aan a alah kisal si wonah ɗuum.

Yo Alla hawrin en e malal e kisal...Aamiin.

***

Keerol tataɓol
Anndude diine islaam goonga

Si a anndii- aan kakkilɗo- ko Alla tag ma woni Joom ma arsaqin ma, te ko kanko woni Alla gooto goonga mbo alah denndidiijo, na waɗɗi ma rewde mbo kanko tan, nganndu-ɗaa wonde Muhammadu ko nelaaɗo Alla faade e maa e denndaangal aade en, anndu iimaan ma sellatah e Alla e nelaaɗo makko si wonah a anndu diine islaam goonɗin-ɗaa mbo gollir-ɗaa mbo, sabu ko kammbo Alla welaa yamiri mbo nelaaɗo makko, O neldi mbo timmorde annabaaɓe Muhammadu -yo o his- faade e aade en fof, O fawi e maɓɓe gollirde mbo.

1- Anndinde islaam:

Nelaaɗo Muhammadu -yo o his- timmoode nulaaɓe, nelaaɗo Alla faade e aade en fof. Nde ceedoto-ɗaa deweteeɗo alah si wonah Alla, e Muhammadu ko nelaaɗo Alla, ndarnaa juulde, tottiraa askal, kooraa lewru koorka, kajjaa ka suudu Alla hormaandu ndu si aɗa hattani laawol -14-.

Islaam ko diine winndereyanke mbo All yamiri aade en fof, nelaaɓe Alla goonɗini mbo, ɓe holli jebbilanaade Alla, Alla holli ko kammbo woni diine goonga, O jaɓatah diine mbo wonah diine islaam, **O daali**: Tigi tigi woni diine ko Islaam. Aali Imraan: 19. Alla daali: Kala ɗaɓɓuɗo diine ko wonah islaam o jaɓantaake, kanko to laakira ko e waawooɓe o jeyetee. Aali Imraan: 85.

Maana tonngaaɗo aayeeje ɗe.

Alla Mbo habra wonde diine ka makko ko islaam tan.

E aaya tataɓo o Alla na habra wonde O jaɓatah diine mbo wonah diine islaam, malaaɓe caggal maayde ko juulɓe tan, maayɓe e diine mbo wonah islaam ko waasɓe lebteteeɓe ka laakara nder yiite.

Ko ɗum saabi denndaangal annabaaɓe jebbilii e Alla, ɓe holli hisde ɓe e kala mbo jebbilaaki, kala yahuud e nasaara paaɗo hisde e maleede yo naat islaam, yo o rew nelaaɗo islaam Muhammadu-yo o his-haa o wona dewɗo Muusa e Iisa e goonga, sabu Iisa e Muusa e Muhammadu e denndaangal nelaaɓe Alla

ko muslimiin, nodduɓe e diine islaam, sabu ko kammbo woni diine mbo Alla neliri ɓe, sellantah hay gooto caggal nuleede Muhamamdu haa aduna gasa, nde o innirta hoore makko juulɗo si wonah o goonin Muhammadu ko nelaaɗo ummaade ka Alla, kadi o rewa e makko o gollira Kuraana mbo Alla tellini o, **Alla daali**: Maaku si wonii oɗon yiɗi Alla ndewee kam Alla yiɗa on O hafrana on bakkatuuji mon Alla ko jaafotooɗo jurmotooɗo. Aali Imraan: 31.

Maana tonngaaɗo aaya o.

Alla na yamira Muhammadu nde wi’ata oon noddittooɗo yidde Alla: Si wonii on yiɗii Alla tigi rewee kam Alla yiɗa on, Alla yiɗatah on yaafoo bakkatuuji mon, si wonah on goonɗin nelaaɗo mum Muhammadu ndew-ɗon mbo.

Oo islaam mbo Alla neldi Muhammadu faade e fof en, ko kammbo woni timmuɗo kuptidinɗo newiiɗo, mbo Alla timmini welanaa mbo jiyaaɓe makko, O jaɓantaaɓe mbo wonah oo diine, ko kammbo annabaaɓe mbeltondiri ɓe goonɗini mbo, Alla toowɗo O daali ka Kuraana tedduɗo: Hannde timminan-Mi mon diine mon kempinan-Mi on neema Am, mbelanaa-Mi mon Islaam diine. Al Maa’ida 3.

Maana tonngaaɗo aaya o.

Alla na habra e oo aaya tedduɗo mbo o tellini e timmoode annabaaɓe Muhammadu -yo o his- ombo darodii e juulɓe to Arafa ka makka e hajju baynagol hoɓe ndeeyda e joomiiɓe, e sakket nguurndam nelaaɗo Muhammadu -yo o his- caggal nde Alla walli mbo islaam sarii, tellagol quraana timmi.

Alla na habra wonde O timminanii juulɓe diine mum en, e neema Makko ngam nelde Muhammadu -yo o his- e tellinde quraana tedduɗo o dow makko, O holli O welanaama ɓe islaam wona diine mum en, O jaɓantah hay diine gooto mbo wonah diine islaam.

Kanko ceniiɗo Ombo habra wonde islaam mbo o neldi Muhammadu oo faade e aade en fof, ko kammbo woni timmuɗo,

kuftidinɗo labaaɗo kala waktu e nokku, ko kammbo woni diine ganndal e newuya e nuunɗal e jam, ko kammbo woni laawol laaɓtungol pooccingol timmungol wonande nguurndam, kombo diine e dowla ina e hembo laawol goonga ngam laamaade e ñaawde e dawrugol e renndo e faggudu, e kala ko aade na hatojina e mum to bannge nguurndam aduna, ko e hembo malal mum en aduna e laakara woni.

2- Jookli islaam:

Islaam timmuɗo mbo Alla neldi Muhammadu-yo o his- na mahii e jookli joy, aade waawah won juulɗo tigi si goonɗinaani ɗi gollari ɗi, ɗiin ngoni:

Seedaade deweteeɗo e goonga alah si wonah Alla, e wonde Muhammadu ko nelaaɗo Alla.

- ✓ Darnude juulde.
- ✓ Tottirde asskal.
- ✓ Hoorde lewru koorka.
- ✓ Hajjude to suudu Alla hormaandu to laawol wonande oon kat-tanɗo.

a) Jookdu adanuru:

Doosgal gadanal: **Seedaade deweteeɗo alah si wonah Alla** e wonde Muhammadu ko Nulaaɗo Alla.

Oo seede na jogii maana juulɗo na foti anndude ɗum, kaaloowo mbo e ɗemngal makko golliraani mbo tawa anndah maana makko naftortaako oo seede.

Woni maana laa "ilaaha illalaah": Ko deweteeɗo e goonga alah e nder leydi wonah e kammu tawi wonah Alla gooto O, ko Kanko woni Alla goonga mbo wonah Mbo fof ko meere, woni ilaahu ko deweteeɗo.

Kala dewɗo ko wonah Alla yeddii mbo renndinii mbo, hay si wonii dewaaɗo o ko annabi wolla waliyu, hay si ko e hujja ɓadoraade e jokkoraade Alla, sabu nelaaɗo haɓoraaki sirkuɓe si wonah ko ɓe ndewri ko annabaaɓe e waliyaaɓe sabu oo hujja, kono ko mbo hujja meere duttaaɗo, sabu ɓalloraade Alla wonata

ko e inɗe makko e sifaaji makko e golle labaaɗe ɗe o yamiri ɗe, hono juulde, e sadak, e jikru, e hoorde, e jihaadi, e hajju, e jaɓande jinnaaɓe, e toraade, juulɗo toranato musiɗɗo mum juulɗo tawaaɗo nde o torotoo.

Dewal Alla ko nooneeji keewɗi, ina heen:

Toraade.

Ko ɗuum woni ɗaɓɓude haaju mbo hattantaa mbo si wonaa Alla hono tellinde toɓo, e safrude mbo sellaani, e ittude caɗeele ɗe tagaaɗo waawah ittude, wolla toraade aljanna maa hisde e yiite, e toraade ɓiɓɓe, e arsuka e maleede e ko nanndi e ɗuum.

Ɗum fof ko Alla tan ɗabbirtee, kala toriiɗo e tagaaɗo guurɗo wollo maay ɗo e ɗuum o rewii mbo, Alla noon yamiri jiyaaɓe makko yo ɓe toro Mbo kanko tan, sabu toragol ko dewal, kala paandiiɗo ɗum ko wonah Alla oon jeyaa ko e yimɓe yiite, Alla toowɗo Oo daali: Joomi mon daali toro-ɗee kam Mi okka on, ɓeen mawnikintooɓe rewde Mi maa ɓe naat jahannama hoɓe ngoni hoyɓe. Gaafir: 6O. Alla toowɗo Oo habri wonde toraade ɓe ngonah Kanko, ɓe ngalanah gooto nafoore wolla lorla, hay si ɓe ngonii annabaaɓe wolla waliyaaɓe. Maaku toro-ɗee ɓe nganndu-ɗon ko aldaa e makko, ɓe mbaawah huncande on lor wonah waylude mbo. Al Israa 56, e aaya dewɗo heen, Alla daali: Pellet misidaaji ɗii ko Alla ngoodani wotee noddidee e Alla hay gooto. Al Jinni: 18.

Hirsude njawdi (gattude) wolla waɗde ɓallinooji.

Sellatah nde neddo ɓallortoo Alla rufde ɗiiƴam, wollo ɓadoraade ɓallinooji, wolla takkirde ko wonah Alla, kala kirsirɗo ko wonah Alla-hono hirsude nagge ngam yenaande wolla jinne - o rewii mbo wonah Alla o haandii e kuɗdi Alla, Alla daali: 162. Maaku :"Pellet, juulde am nden, e kirse am ɗen, e nguurndam am ɗam, e maayde am nden, ko Alla woodani, Jeyɗo Winndere nden. Al An’aam: 162-163.

Nelaaɗo -yo o his- maaki: -yo Alla huɗ kirsirɗo ko wonah Alla. 16.

Si aade wiyii: woodanii kaari takkere e dow am si kaja e

kaja mbaɗii nde cakkoto-mi ɗum wolla, wolla mi golla kaja, ngol takkugol ko sirku, sabu ko hunaade sabu aade, hunaade wolla takkude ko dewal sellatah si wonah ko firlitaa faade Alla, takkude mbo sariya ko nde aade wiyata: mi aadanii Alla nde cakkortoo-mi kaja wolla mi golla ɗum si ɗum heɓii kam.

Faabnaade e wallikinaade e moolaade [1].

Hay gooto faabnortaake wallinortaake, mooletaake si wonah Alla, Alla toowɗo O daali: Ko Aan min ndewata ko Aan min mballintoo. Al Faatiha: 5. Alla daali: Maaku mbeɗo moolo e joom falaq.[2]. E bone ko o tagi [3]. Al Falaq: 1-2. Annabiijo on mo jam e kisiyee woni e mun on maaki: Pellet mi faabnortaake, kono faabnorte ko Alla. Ɓe maaki kadi: Si a toriima toro Alla, si ana wallinoo wallino Alla: 19-.

Aade guurɗo tawaaɗo, na sella nde o faabortee o ɗaɓɓire ballal, e huunde nde o hattani, tawi ko moolaade, hay gooto moolortaake si wonah Alla. maayɗo e birniiɗo paabinortaake mballinortaake, sabu o alah hay huunde, hay si o wonii annabi wolla waliyyu maa laamɗo.

Ko wirnii ko Alla tan anndi, kala nodditiiɗo anndude mbirniindi ko keefeero, mbo foti fenneede, si o wiyii huunde maa nde waɗ nde waɗi nanngirten ɗum tan ko ko hawriti, nelaaɗo- yo o his- maaki: Kala garɗo e wage wolla piyoowo ceede, o goonɗini ko o haalata ko, o yeddii ko tellina koo e Muhammadu.[4])

Wakkilaade e joortaade[5] e hulde: Aade woto wakkilo si wonah e Alla, woto o joorto si wonah e Alla, woto o hul kulol gondungol e yankinaare si wonah Alla gooto o.

---

[1] Wallakinaade: Woni toraade ballal e mbaadi kuuɓtadinndi, faabnaade: woni toraade faabeede saanga ɓittere e satteende, moolaade: woni toraade moolaade e ndeenka e oon duñoowo bone e ko aña.

[2] Ahmadu yaltanii mbo (22758\317\5) e Tabraani (246\10), Al baani sellini mbo.

[3] - Ko Tirmiji yaltani mbo (2516) e Ahmad (2802) e Tabraani (2820) (12989) Tirmiji wiyi kombo labaado celludo.

[4] Abuu Daawuud yaltani mbo(3904),e Tirmiji (135) e Ibnu Maja (639) Albani sellani mbo e nder sahiih targiib (3047)

[5] Wakkilaade won Hoolaade ɓernde e fawaade nde e bakkilaaɗo o e dow makko, njoorto woni: yowitaade ɓernde e heɓde huunde yiɗaande nde siwah arde.

Renndinde e Allan na jeyaa e ko sumata ko heewi e jeyaaɓe e islaam, ɓe nodda wuurɓe mawninaaɓe ko wonah Makko, e yimɓe genaale, ɓe mbanngoo e jenaale mum en, ɓe ɗaɓɓira ɓe haajuuju mum en, ɗum ko noone e rewde mbo wonah Alla, ɗum wonah juulɗo hay si o nodditiima islaam, o wiyi “laa ilaaha illaa allaahu” e Muhammadu ko nelaaɗo Alla, o juuli o hoori, o hajji, Alla daali: Tigi tigi wahyaama e ma e ɓeen adiiɓe ma si a sirki maa golle ma mbon maa a jeye e pertuɓe. Ajumari: 65. Alla daali: Eehey mon Banii Israa’iil ndewee Alla Joom Am e Joom mon pellet kala renndinɗo Mbo e goɗɗo Alla harmina aljanna e dow makko, moolorde mum ko jayngol tooñooɓe ndañatah wallidiiɓe. Al Maa*ida: 27

Alla daali na yamira Nulaaɗo makko Muhammadu -yo o his-yo O haalan yimɓe mum: Maaku pellet ko mi ɓannduyanke hono mon, ina wahyee e am wonde tigi tigi deweteeɗo mon ko gooto, kala tijjiiɗo hawrude Joomi makko yo o gollu ko lobbi woto o rewdu Alla e goɗɗo. AL Kahfi: 110.

Ɓee majjuɓe annduɓe bone e majjere koomti ɓe, ɓeen annduɓe yogo e cate ɓe majji tawhiid te ko ɗum woni ngooroondi diine, ɓe nodda e sirku, majjude ɓe maana mum e innde tefngo e jokkorgal, woni hujju maɓɓe ko taawiilaaji bonɗi wonande yogo e ƴi’e hadisaaji penaaɗi ko ɓooyi e ko ɓooyaani e dow nelaado Alla- yo o his- e jeewte e koyɗi ɗaaniiɓe ɗi seytaane sañani ɓe, e ko wonah ɗuum ko ɓe ndenndini e defte mum en, ngam ɓe cemmbinira dewgol mum en ko wonah Alla, rewde seytaani e belaaɗe e ñemmbude baabiraaɓe e taaniraaɓe, hono sirkuɓe adiiɓe.

Jokkorgal ngal Alla yamiri en ndaarde ɗum, e konngol Alla (daɓɓiree mbo jokkorgal) Al maa’ida 35, ɗuum woni golle lobbe e woottinde Alla, e juulde, e sadak, e koorka e hajju, e jihaadi, e yamirde ko labaa, e haɗde ko boni, e jokkude enɗam, e ko nanndi heen. Tawii ko ñaagaade maayɓe e faabnoraade ɓe saanga sattere e ɓitte na teskee ko rewde ɓe.

Tefngo annabaaɓe e waliyaaɓe e juulɓe wodɓe ɓe Alla sakkitani tefngo, ko goonga mbo min ngoonɗini, kono

daɓɓirtaake maayɓe, sabu ko hakke Alla alah keɓoowo si wonah mbo Alla sakkiti, joom tawhiid torotoo ko Alla, o wiya: Tefanam e annabi Maa e jiyaaɓe Maa moƴƴuɓe, o wiyatah aan kaari tefanam, sabu ko o maayɗo, maaydo daɓɓirtaake tefande aade hay huunde haa cay, Alla daali: Maaku tefoore woodani ko Alla, laamu kammuuji e leydi woodani ko Alla, refit heen ko ka makko nduttoto-ɗon. Ajjumur: 44.

Ina jeya e bidaaji karminaaɗi luutondirɗi e islaam ɗi nelaaɗo haɗi e nder hadisaaji celluɗi, e Sahiihayni e sunan: **jaggirde misiidaaji genaale** e mahde dow majje, e pentirde ɗi e winndude e dow majje, e fawde heen ridooji, e juulde e yenaande, ɗum fof nelaaɗo haɗii ɗum, sabu na jeya e sababuuji rewde joom majje.

Ko nih woni ko hollirta ko majjuɓe ngollata koo e yoga e jenaale e leyde keewɗe, wano yenaande Badawii e seyyeda jeynaba to Misra, e yenaande Jeylaani to Iraaq, e genaale gaskinaaɗe Ahlul Bayti -yo Alla wele ɓe- to Najaf e Karbala to leydi Iraaq, e genaale to leyɗeele goɗɗe e wanngaade sara majje e toraade joom majje haajuuji, e goonɗinde nafoore wolla lor majje.

Ɓee e golle maɓɓe ko sirku e majjere, hay si ɓe nodditiima islaam ɓe njuuli, ɓe koori, ɓe kajji, ɓe ngowli seede “laa ilaaha illal laah” e Muhammadu ko nelaaɗo Alla, sabu mbo wowli deweteeɗo alah si wonah Alla o nanngirtaake tawhiid, haa o annda maana mum- hono no mbiiruno-ɗen nih ko adii- mbo wonah juulɗo ko ɗuum naatirta islaam, o nanngiree juulɗo haa ko luutndi ɗum yi’ee e makko hono heddaade e sirku, hono ɓee majjuɓe, wolla yeddude e farillaaji islaam caggal anndude ɗi, maa o goonɗina diine luutndiiɗo islaam.

Annabaaɓe e waliyaaɓe[6] na kisi e ɓeen noddooɓe ɓe

[6] -Waliyaaɓe Alla ngoni wootadinɓe doftiiɓe Alla, rewɓe nelaaɗo makko -yo o - ina e maɓɓe anndiraaɓe ganndal e jihaadi, ina e maɓɓe ɓe nganndaaka, ganndaado e maɓɓe faaletaake laatineede ceniiɗo, waliyaaɓe tigi noddittaako waliyaagal, kono anndaaɓe ɓe na mbiya koɓe raɓɓiniiɓe, ɓe ngalah comci keeriidi wolla mbaadi keeriindi tawi wonah ñeemtinde nelaado-yo o his- kala juuldo gootadindo dewdo nelaado na jogii huunde e waliyaagal fotde moƴƴere makko e doftagol makko, ko laaɓanta ma nodditoodo waliyaagal, ɓe ɓoorno comci keeriidi ngam ɓe teddine,

paamniroobe, sabu Alla toowɗo neli nelaaɓe makko ngam noddude e rewde Mbo kanko tan, e accude rewde mbo wonah kanko foti ko annabi wolla waliyyu e ko wonah ɓeen.

Yiɗde nelaaɗo e waliyaaɓe ñemmbuɓe mbo, yiɗde ɓe noon woni ñeemtinde ɓe e rewde laawol maɓɓe, juulɗo tigi yiɗat annabaaɓe e waliyaaɓe, kono o rewataa ɓe.

Miɗen ngoonɗini wonde yiɗde nelaaɗo - yo o his- na waɗɗii e men ko ɓuri yidde pittaali men e koreeji e ɓiɓɓe men e yimɓe fof.

-Fedde hisoore nde

Juulɓe na keewi to bannge limoore kono na pamɗi ka goonga, plle juulɓe askitintooɓe e islaam na keewi na tolnoo e 73 fedde, to limoore hoɓe tolno e ujunere miliyon -23-, kono ko fedde wootere woni heen e goonga, honde wootina Alla nde rewa e laawol nelaaɗo Muhammadu -yo o his-, e wondiiɓe ka golle lobbe, hono no nelaaɗo habriri nih, o maaki: Yahuud en pecciima pecce 71, nasaara en peccii pecce 72, maa leñol am pecco ko wonata 73 fedde kanje fof ko e yiite si wonah heen wootere. Sahabaaɓe ɓee mbii: honde woni ndeen aan Nelaaɗo Alla? O maaki: ko gonɗo ko ngon-mi ko e dow mum miin e wondiiɓe am 24.

Ko nelaaɗo woni e wondiiɓe makko ngoni fiɓnde, maana alaa deweteeɗo e goonga si wonah Alla, e Muhammadu ko nelaaɗo Alla, e gollirde ɗuum e ɓaagaade Alla gooto O, e hirsande e takkande Alla tan, e tottirde jookli islaam ngam Alla, e goonɗinde malaykaaji e defte makko e nelaaɓe makko e ummital e haasbeede e aljanna e yiite e hoddiro ko labaa heen wolla ko boni fof ko e Alla ummii. E ñaawirde quraana e sunna nder banngeeji ceertuɗi e weleede ñaawoore, e yiɗde wondiiɓe nelaaɗo en, e yiɗondirde e waliyaaɓe e añde añɓe Alla, e noddude faade e Alla e jihaadi e laawol makko e hawrude e ɗuum,e nanande e jaɓande mawɗo juulɓe si o yamirii ko moƴƴi, e

---

feeñanat ma ɓe ngonah waliyaaɓe, kono koɓe fenooɓe.

wowlude konngol goonga no waawi waade fof, e yiɗde suddiiɓe nelaaɗo -yo o his- e ɓesngu (mbootu) makko, e yiɗde wondiiɓe nelaaɗo e ardinde ɓe fotde ɓural maɓɓe e weleede ɓe kamɓe fof, e accude ko yani koo hakkunde maɓɓe {25}, e waasde goonɗinde ko naafikeeɓe njuwata ɓe ko, sabu faandaa e ngool juwgol ko seerndude juulɓe, na woodi e annduɓe maɓɓe hoddirooɓe ko wayi nih, ɓe tabitini ɗum e defte maɓɓe wondude e anniya labaaɗo.

Noddittooɓe ko e ɓesngu nelaaɗo ɓe njeya na poti yananeede sellude ɗuum, sabu Alla huɗii gaskitintooɗo e mbo wonah baaba makko, si tabitii asko maɓɓe na fawii e maɓɓe ñemmbude nelaaɗo e yimɓe galle makko ko faati e laɓɓinde tawhiid e accude goopi e waasde weleede ko yimɓe turantooɓe ko, e uurnaade koppi maɓɓe e pele maɓɓe, e waasde seertude e musiɗɓe maɓɓe juulɓe e comci keeriiɗi, sabu ko wayi nii na luutondiri e ko nelaaɗo wonnoo koo e mum, te ombo hisi e ɗuum, ɓuri teddude ka Alla ko ɓurdo hulde Mbo.

Yo Alla juul e Nulaaɗo men Muhammadu e mbootu makko e sahabaaɓe makko fof.

- Ñaawde e sariyinde ko hakke Alla, mbo O heedori kanko gooto, to sariya woodi fof nuunɗal e ɓural e yurmeende heɓee.

Ina jeya e maana “laa ilaaha illaa allaah” potɗo fiɓeede e gollireede: ñaawoore e sariya fof ngoodani ko Alla tan, daganaaki aade nde o sariyinta sariya luutndiiɗo laawol Alla ngol e kala fiyaaku, daganaaki juulɗo nde o waasta ñaawrude ko Alla tellini, daganaaki mbo nde o weletee ñawoore luutndiinde laawol Alla ngol, dagaaki kadi nde o dagnata ko Alla harmini, wolla o harmina ko Alla dagini ko, kala baɗɗo ɗuum e beleeɗe wolla ombo teyi, ko o keefeero, Alla daali: Kala mbo ñaawiraani ko Alla tellini ko, ko ɓeen ngoni heefereeɓe. Al-Maa’ida .44

- Golle nulaaɓe ɓe Alla neli ɓe

Woni noddude yimɓe e konngol wiide -laa ilaah illallaah- e

gollirde ngol, ko ɗuum woni rewde Alla kanko tan, e yaltude e rewde tagaaɗo e sariya makko faade rewde tagɗo e sariya makko kanko tan denndidiijo alanaa mbo.

Kala janngirɗo quraana e teskuya o woɗɗitii ñeemtingol gumngol, o anndat tigi ko min ɓanngini koo woni goonga, o annda Alla dottanii mbo keerol wondude e Alla e tagoore nde, o laatini jokkondiral maccuɗo makko juulɗo e joomiiko, yo o rewat mbo e denndaangal dewe, woto o rew mbo wonah kanko, o laatini jotondiral hakkunde makko e annabaaɓe e waliyaaɓe yidde ɓe gilli dewɗi e gilli makko -ceniiɗo o- e ñemmbude ɓe, o waɗi jotondiral hakkunde makko e añɓe makko heefereeɓe ko añde ɓe, sabu Alla na añ iɓe. Wondude e ɗuum fof yoo nodduɓe faade e islaam mbela joo ɓe peewa, yo juulɓe kaɓ e maɓɓe si ɓe caliiima islaam, ɓe calii yankinanaade ñaawoore Alla, haa fitina waasa woodde diine o fof mbo wonana Alla, ɗii maanaaji wonande konngol tawhiid no waɗɗi e juulɗo anndude mbo o gollira mbo, ngam o wona juulɗo tigi.

Maana seedaade wonde Muhammadu ko nelaaɗo Alla:

Woni maana seedaade Muhammadu ko nelaaɗo Alla: ko anndude e fiɓde wonde Muhammadu ko nelaado Alla faade e aade en fof, e wonde ko o maccuɗo o rewetaake, o fennetaake, o foti ko ɗofteede e sukkeede, ɗoftiiɗo mbo naata aljanna, goopɗo naata yiite, e anndude fiɓde sariya heɓetee, foti ko mbo dewe Alla wolla ko e njuɓɓudi laamu e sariya to banngeeji ceertudi, maa harminde wolla dagnude, wonatah si wonaa ummoraade he oo nelaaɗo Muhammadu - yo o his- sabu ko kanko woni nelaaɗo jottinoowo sariya makko o, daganaaki juulɗo nde jaɓata sariya si mbo ummoraaki e oo nelaaɗo, Alla daali: Nanngee ko nelaaɗo addani on ngaccon ko o haɗi on, kulee Alla pellet Alla ko cattuɗo lepte, Al Hasri: 7. Alla daali: Hey, Mi Woondirii Joomi maaɗa, ɓe gomɗintaa haa ɓe ñaawinora maa huunde ko yani hakkunde maɓɓe, refit heen ɓe heɓataa ɓitteende ka pittaali maɓɓe e ɗuum ko ñaaw-ɗaa, ɓe jebbiloo tigi, Annisa: 65.

Maana ɗee aayeeje ɗiɗi:

Alla na yamira e aaya gadano he nde juulɓe ɗoftotoo nelaaɗo Muhammadu e denndaangal fiyakuuji maɓɓe, yo ɓe ngaccu denndaangal ko o haɗi ɓe, sabu o yamirta ko e yamiroore Alla.

E aaya ɗimmo he, Alla na woondira e fittaandu makko seniindu ndu, wonde goonɗinde Alla e nelaaɗo makko sellataa haa nelaaɗo wona ñaawoowo ko yani ko hakkunde makko e goɗɗo {26}, refit heen o welee ñaawoore nde, o jebbiloo foti ko nde wonannde mbo wolla dow makko. Nelaaɗo maaki: « Kala golluɗo gollal tawa yamiroore amen alaa e maggal, ngaal ko rutteteengal ».

Noddaandu.

Si a anndii - aan kakkilɗo- laa ilaaha illal laahu e Muhammadu rasuullul laahi, nganndu-ɗaa wonde ko seede woni naatirgal islaam e ngooroondi ɗo mbo mahii, wowlu e ɓernde laaɓnde: miɗo seedoo deweteeɗo e goongo alah si wonaa Alla, miɗo seedoo wonde Muhammadu ko nelaaɗo Alla, gollir maana oo seede, haa keɓaa malal aduna e laakira, kadi kisaa e lepte Alla caggal maayde.

Anndu woni ko ngol ceedagol - dewateeɗo e goongo alah si wonah Alla e Muhammadu ko nelaaao Alla, gollirde denndaangal jookli islaam keddiiɗi ɗi, sabu Alla farlii ɗii jookli e juulɗo ngam o rewa Mbo e tottirde ɗi e goonɗude e laɓɓinde ngam makko, kala goppuɗo heen jookdu ko aldah e ngantu, o bonnii maana “laa ilaaha illa allaah” seede makko wonatah celluɗo.

b) Jookdu ɗimmuru e islaam ko Juulde.

Anndu aan-kakkildo- doosgal ɗimmal e doosɗe islaam ko: juulde, ko juulɗeele jowi nder ñalawma e jemma, Alla sarayini ɗum ngam wona jokkorgal hakkunde maa e Alla, ndeeyaa Mbo tor-ɗaa Mbo, juulde nde haɗa aade pankare e gañaaɗi, o heɓa fooftere fittaandu e ɓanndu, ko malnata mbo aduna e laakara.

Alla sariyani juulde laaɓal ɓanndu e comci e nokku mbo o juulata o, juulde laɓɓinoroo ndiyam laaɓɗam e soɓeeji, hono coofe e doodi, ngam o laɓɓina ɓanndu mum e soɓe tinateeɗo e mbo tinetaake.

Juulde woni noorol diine, ko kannde ɓuri himmude e jookli diine caggal sahaadatayni, juulɗo na foti reende juulde gila o hellifa haa o maaya, na fawii mbo yamirde nde galle makko e sukaaɓe makko gila ɓe keɓi duuɓi jeeɗiɗi, ngam ɓe ngoowa ɗum, Alla daali: pellet juulde ko farilla baɗɗinaaɗo e dow juulɓe, Annisaa: 103. Alla daali: ɓe njamiraaka si wonah rewde Alla tawa eɓe laɓɓinani mbo diine eɓe ngoni moƴƴuɓe (hunafaa en), ɓe ñiiɓna juulde ɓe tottira askal ko duum woni diine poocciido. Al Bayyina 5.

Maanaa tonngaaɗo e aayeeje ɗe.

Alla na habra e aaya gadano o, wonde juulde ko farilla baɗɗiiɗo e dow juulɓe, na fawaa e maɓɓe nde ɓe tottirta nde e waktu mum dottaaɗo o.

E aaya ɗimmo o, Alla na habra wonde huunde nde O yamiri yimɓe O tagriɓe ko nde ɓe ndeewata Mbo kanko tan, ɓe laɓɓinana Mbo dewal, ɓe ndarna juulde ɓe tottira askal wonande haanduɓe heen.

Juulde koko waɗɗii e juulɗo e denndaangal alhaaluuji foti ko e kulol wolla ñawu, neɗɗo na foti juulde fotde ko hattani foti ko o jooɗiiɗo wolla dariiɗo wolla leliiɗo, hay si o hattanaani si wonah jooporde yitere wolla ɓernde mum, yo o juul no o hattaniri, nelaaɗo habri wonde ngaccuɗo juulde wonah juulɗo gorko wolla debbo, o maaki: Aadi gonoɗo hakkunde men e maɓɓe ko juulde, kala gaccuɗo nde o wonii keefeero.

–Juulɗeele jowi ɗee ngoni:

Juulɗeele: fajiri e tiisbaar e takkusaan e futura e geeyƴe.

Waktu juulde subaka na fuɗɗoo weetndoogo (feeñde annoore subaka) ende yalta saanga puɗal naange, leelnude nde

haa caggal waktu mayre dagaaki; waktu juulde tiisbaar na fuɗɗo gila naange e hoore haa mbeelu huunde fota e joom mum; waktu juulde takkusaan na fuɗɗo caggal gasgol waktu tiisbaar haa nde naange sooyɗi, dagaaki neeɓnude nde haa caggal waktu mayre; waktu juulde futuro ko caggal mutde naange, na gasa si safqi boɗeejo wirniima, leelnude nde haa caggal waktu dagaaki; waktu juulde geeƴe ko caggal juulde futuro haa wattan jemma mbo leelnetaake caggal ɗuum.

Si juulɗo neemnii juulde wootere gaa waktu mum ko aldah e ngantu haa waktu yalti e te o alah haɗre sariya haɗoore muuyaande makko, o waɗii bakkaat njano, tuubde na fawii mbo, Alla daali: Woyli woodanii juuloobe (4) welsindiiɓe juulde maɓɓe (5), Al Maa'uun 4-5.

-Ñaawooje juulde:

<u>Gadanel</u> : Laaɓal:

Ko adii de juulɗo naatata e juulde alah e sago o laaɓa, o laɓɓina yaltirde si huunde yaltii heen hono taare wolla doodi, refit heen o nannga (salligoo).

Nanngal (Sallige): o anniyto e ɓernde makko o haalatah anniya o, sabu Alla na anndi, te nelaado haalataano ɗum, o wiya bismillaahi, o wufƴoo, o sorɓiniroo ndiyam hinere makko o fiiftoo ɗam, o loota denndaangal yeeso makko, refti heen o loota juuɗe makko e cogonnaaji o fuddora ñaamo, fawii heen o moomra hoore makko juuɗe makko, ko noon kadi noppi makko, refti heen o loota koyɗe makko haa he kolɓule, o fuddoroo ñaamal ngal.

Caggal laaɓal si Juulɗo yaltinii coofe wolla doodi wolla henndu ma hakkille makko yahi sabu ɗoyngol wolla fekkorde, o filloto laaɓal si o faalaama juulde, si juulɗo wondii e janaaba, maa aniyyu yalti e makko wondude e tuuyo hay si ko e ɗoyngol foti ko gorko wolla debbo, oon lootat denndaangal ɓanndu makko e janaaba he, debbo kadi si laaɓii e fiilayru wolla ɓesngu waɗɗiima mbo o loota denndaangal ɓanndu makko, sabu piiliiɗo e gonduɗo e ƴiiƴam ɓesngu sellatah ɓe njuula si wonah caggal lootngal, juulde waɗɗaaki ɓe haa ɓe laaɓa, Alla hoynanii ɓe

yoɓde juulde, ko heddii koo noon eɓe njoɓa ɗum hono worɓe.

Oon baasɗo ndiyam wolla huutoraade ndiyam na lora mbo hono ñawɗo, oon yo o taamo, sifa taamagol: Anniyaadee laaɓal e nder ɓernde makko, o fiya juuɗe makko e leydi fiyannde wootere, o moomiraɗe yeeso makko, refti heen o moomra nder junngo makko nano caggal junngo makko ñaamo, o moomira nder junngo makko ñaamo caggal junngo makko nano, ko hono nih woni o laaɓih, ngol taamagol na woodani piiliiɗo wolla gonduɗo e ɗam ɓesngu, si ɓe laaɓih, e kala faalaaɗo sallige si ndiyam ronkaama wolla huutareede ɗam hulaa.

<u>Ɗimmel</u>: Sifa juulde:

Juulde fajiri:

Darɗe ɗiɗi juulɗo na huccita fuɗnaange foti ko gorko wolla debbo, ko ɗuum woni kaaba gonɗo ka suudu Alla hormaandu ndu to Makko, o anniyoo e ɓernde makko juulde subaka, o wowlatah anniya o, refti heen o habbira o wiya: Allaahu akbar, o jannga ñaagunde udditgol juulde ina heen (senaare woodaniima Aan Alla e jettooɗe maa, innde maa barkani, soobe maa toowih, alah deweteeɗo mbo wonaa Aan) mbeɗo mooloo e Alla e bone seyɗaane kuɗaaɗo, o jannga faatiha, oon woni: **En fuɗɗorii Innde Alla, Huuɓuɗo yurmeende, Heerorɗo yurmeende. Yettoore woodanii Alla, Jeyɗo Winndere nden. Huuɓuɗo yurmeende, heertorɗo yurmeende. 3. Jeyɗo ñalngu njoɓdi. Ko Aan min ndewata ko Aan min mballintoo. Feewnu min e laawol poocingol. Laawol ngol ɓe neeminɗaa e dow mum en ɓe ngonah tikkanaaɓe ɓe ngonah majjuɓe**. Al Faatiha 1-7. Alah sago nde juulɗo janngirta quraana ɗemngal arab {29} si wonii hombo hattani, refti heen o wiya Allaahu Akbar, o turoo o leesɗina hoore makko e keeci makko, o fawa newe makko e dow koppi makko, o wiya “rabbanaa wolaka al hamdu” joom am jettooje ngoodanii ma; o wiya : Allaahu akbar, o sujja e leydi e ceɓe peɗeeli koyɗe makko e koppi makko e juulɗe makko e tiinde makko e hinere makko, refti heen o wiya -subhaana rabbiyal aala- ɗuum woni senaade woodani joomam toowɗo, fawii heen o jooɗoo o wiya: Allaahu akbar, si o jooɗiima o wiya:

joom am yaafo mi, o wiya: Allaahu akbar, o sujja e leydi laawol gonngol, o wiya subhaana rabbiyal aala, ɗuum woni senaade woodani joom am toowɗo, refit heen o daroo o wiya: Allaahu akbar, o jannga faatiha haa sakket mayre hono darnde adiinde nde, ndeen o habbira o waɗa rukuu, o ɓamtoo, o sujjoya, refit heen o jooɗo, o fawa heen sujuud ɗimmo o wiya: e ɗiin nokkuuji wano ko o wiinoo e laawol gadanol ngol.

Refti heen o jooɗoo o tahiyoo e wiide: Koofnaali e juulɗeele e laaɓɗi ngoodanii Alla, yo kisal won e maa aan annabi e yurmeende e barke Alla, yo kisal won e amen e jiyaaɓe Alla laaɓɓe ɓe, miɗo seedoo goɗɗo alaa ko Alla O tan, miɗo seedoo wonde Muhammadu ko maccuɗo e nelaaɗo Makko Yo Alla juul e Muhammadu e yimɓe galle Muhammadu, wano O juulirnoo e Ibraahiima e yimɓe galle Ibraahiima, Aan ko A jetteteeɗo Tedduɗo, Alla barkin e Muhammadu e yimɓe galle Muhammadu, hono mbarkinir-ɗaa Ibraahiima e yimɓe galle Ibraahiima, Aan ko A jetteteeɗo tedduɗo.

juulde tiisbaar e takkusaan e geeƴe cakkitiiɗe:

Wootere heen fof ko darɗe nay, o juula ɗiɗi ɗee hono darɗe ɗiɗe fajiri ɗe, kono si o jooɗiima caggal majje ngam tasahhudu o wiya yeru ko o wiino e jonnde makko ko adii salminde, o salmintah kono o ummoto o adda darɗe ɗiɗi yeru gadane ɗe, o jooɗoo kadi ngam tasahhudu, o wiya no o wiino e darnde makko adanere, o juula e nelaaɗo Muhammadu, refti heen o salmina e ñaamo makko, o rewna heen nano makko, wano o silminirnoo e juulde subaka.

Juulde futuro:

Ko darɗe tati, o juula ɗiɗi ɗee ko wano no ardorii nih, caggal ɗuum o jooɗoo o haala ko o haalnoo e juulɗeele goɗɗe ɗe, kono o silmintah, o ummoto o adda darnde wonnde, o haala o waɗa no o waɗirnoono ko adii, refit heen o jooɗoo caggal nde o sujji ɗimmol, o wiya e jonnde makko ko o wiinoo ko e kala jonɗe e juulɗe, refti heen o salmina e ñaamo makko e nano makko, si o filliima ko o wiino koo e rukuu mum e sujuudu makko ɓuri.

Worɓe na poti juulde juulɗeele jowi ɗee e dental ka Misiida Imaam ɓurɗo waawde jande quraana ardoo ɓe, ɓurɗo anndude juulde ɓuri labeede diine, Imaam na ɓanngina jande si o ummiima e rukuu e juulde subaka, e darɗe ɗiɗi gadane e juulde futuro e geeƴe wonɓe caggal makko na heɗoo mbo.

Rewɓe na njuula ka galleeji wondude e suuraare e reentaade, hoɓe cuura denndaangal ɓanndu haa e juuɗe e pele, sabu ɗum fof ko awra si wonah yeeso, na yamiraa nde ɓe muurotoo gaa worɓe, sabu ko ɗum fitina mbo o anndirtee o loree, si debbo faalaama juulde ka misiide na waawi wonde si o muuriima o waasa waɗde uuranteeri, o juula caggal worɓe, ngam o waasa ɓe fitninde kamɓe ne mbaasa mbo fitninde.

Juulɗo na foti juulde wondude e kulol gonndungol e yankinaare e ɓernde tawnaande, o deeƴa darnde makko e rukuu e sujuud makko, woto o yaawno maa o fija wolla ɓamta gite makko faade e kammu, woto o haal ko wonah quraana e jikruuji juulde huunde fof wona e nokku mum {30}, sabu ko Alla yamiri juulde ngam o siftora.

E aljuma juulɓe njuulata jumaa ko darɗe ɗiɗi, imaam ɓanngina janngugol hono juulde subaka nih, o kudba kudbaaji ɗiɗi, o siftina juuɓe o anndina ɓe fiyakuuji diine mum en, tawede ɗum na fawii e juulɓe wonndude e Imaam, ko ɗum woni juude tiisbaar ñande aljuma.

ɓ) Jookdu tataɓuru e jookli islaam ko: Askal.

Alla yamirii kala juulɗo jogiiɗo jawdi njonoori nisaab[7] nde o yaltinta askal jawdi makko kala hitaande, o totta ɗum haanduɓe e waasɓe e woɗɓe ɓe askal dagii totteede ɓe, hono no quraana habriri nih.

Nisaab kaŋŋe ko misqaalji noogaas, tawi ko kaalis ko teemedde ɗiɗi mbuuɗu wolla ko foti noon e biyeeji kaalis, e njeeygu (marsandiis njulaagu) ɗuum woni marsandisji ceertuɗi, si ɗi ngonii nisaab, waɗɗiima e jeyɗo ɗuum nde o yaltinta asakal si

[7] Nisaab woni fotde anndaande e jwdi nde askal waɗɗii.

timmii hitaande e junngo makko, nisaab gabbe e ɓesnaaɗe ko teemedde tati “saa’u”; kuɓeeje keblanaaɗe njulaagu qiima majje na ngaskee, keblanaaɗe luyaas njoɓdi majje askete, fotde nisaab kaŋŋe e kaalis e marsandisji ko nayaɓal sappo 2.5 % kala hitaande, tawii ko gabbe ko: 10 % ko yarnira ko aldah e tampere hono ko yarniraa ndiyam caatli wolla ceewle maa toɓo; maa feccere sappaɓal 5 % ko yarniraa tampere ƴoogol (woggu) wolla hono mum.

Waktu jaltigol askal gabbe e ɓesnaaɗe ko nde soñaa nde, si o soñii laabi ɗiɗi maa tati e nder hitaande waɗɗiima mbo askude kala laawol. Ko faati e geloodi e na’i e ndammiri fotde nisaab majji na haalaa e ñaawooje islaam nduttee toon. Alla daali: ɓe njamiraaka si wonah rewde Alla tawa ɓe laɓɓinani mbo diine eɓe ngoni foocciiɓe ɓe ndarna juulde ɓe tottira asakal, ko ɗuum woni diine poocciiɗe. Al Bayyina: 5. Ina e jaltingol askal, weltinde pittaali waasɓe e humtude haaju maɓɓe e semmbinde jokkondire hakkunde maɓɓe e alduɓe.

Diine islaam fawaaki e fiyaaki wallondirde renndo e ballondiral jawdi hakkunde juulɓe e askal, kono no waɗɗii e alɗuɓe wallude waasɓe saanga heege, islaam harminii nde juulɗo haarata tawa koddiijo makko na heyɗi, mbo waɗɗini juulɗo yaltinde askal mudda hoore, ɗuum ko “saa’u” gooto e ñaamdu ɓurndu jaalaade ko ñaametee e leydi he, ɗum na fawii e kala aade hay e famarɓe, ko jogiiɗo ɓe yaltinanta ɓe asakal, islaam waɗɗini kaffaara woondoore {33} si o woondi maa o waɗ huunde o waɗaani nde, Alla waɗɗini e juulɗo huuɓnude takkere dagiinde, O hirjini juulɗo e “sadak” gattal, O fodani nafkuɓe ɗiggere ko ɓuri moƴƴude e njoɓdi, O fodani ɓe sowaneede baraaji ko wonata laabi sappo haa yottoo teemedde jeeɗiɗi, haa e cowe keewɗe.

C) Jookdu nayaɓuru e jookli islaam ko Hoorde.

Hoorde lewru koorko, ko nduun waoni jeenaɓiru e lebbi hitaande fergo.

Sifa koorko:

Juulɗo anniyto koorka ko adii nde subaka laaɓata, refit heen o acca ñaamdu e yardu e rentude debbo e gorko haa naange muta, ko noon o waɗata fotde lewru koorka ndu fof, tawa o faalaa heen ko weluya Alla e rewde Mbo.

Nafooje ɗe limataako ina e koorka, ɓuri heen himmude ko:

Ko dewal Alla e waɗde ko yamiraa, e maccuɗo o acca tuuya makko, e ñaamdu e yardu sabu Alla, ko huunde ɓurnde jeyeede e sababuuji kulol Alla toowɗo O.

Tawii ko nafooje koorka to bannge cellal e faggudu e renndo na keewi sanne, ko hoorduɓe fiɓnde e iimaan tan keɓata ɗum. ***Eehey mon goonɗinɓe koorka farlaama e mon hono no ka farliranoo e adiiɓe mon ngam kulon Alla. Balɗe limaade kala gonduɗo e ñawu wolla e ɗanngal o limantee ko balɗe goɗɗe, soodtaade e ñaamdu miskiin na fawii e ɓeen hattanɓe, oon jarlitiiɗo moƴƴere ko ɗuum ɓuri moƴƴude e makko, horde on noon ɓuri moƴƴude e mon si on nganndiino***, Nagge (bagara): 184. Lewru koorka ndu quraana tellini e mayru ko peewal wonande yimɓe e laɓɓinaaɗi e pewal e furqaan, kala e mon ceediiɗo lewru ndu yo o hoor ndu, kala ñawdo heen wolla woni e ɗatngal ko e balɗe goɗɗe o hooroyta, Alla yiɗani on ko newaare O yiɗanah on satteende timminee limoore mawninee Alla e ko feewni on ko mbela joo njetton Mbo, Al Baqara: (183-185).

Ina jeya e ñaawooje koorka ɗe Alla ɓanngini nder quraana e ɗe nelaaɗo Makko Muhammadu -yo o his- laɓɓini nder hadisaaji:

Ñawɗo e ɗanniiɗo ɓe taƴat ɓe njoɓa ñalɗi ɗi ɓe kooraani ɗi, e balɗe goɗɗe caggal lewru koorka, ko noon kadi piiliiɗo e mbo diiƴam ɓesngu, koorka maɓɓe sellatah, ɓe taƴat koorka e balɗe fiilayru e ɓesngu, ɓe njoɓoya balɗe ɗe ɓe kooraani ɗe.

Ko noon kadi debbo reedu e muyninoowo si ɓe kulanii pittaali maɓɓe wolla ɓikkon maɓɓe, ɓeen ɓe taƴat ɓe njoɓa ko ɓe

kooraani ko.

Si koorɗo ñaamii wolla o yarii o teyaani koorka makko ka na selli, sabu yejjitde e goopol e waawneede, Alla yaafiima ɗuum leñol Muhammadu -yo o his- na fawii mbo yaltinde ko woni ko e hunduko makko.

D) Jookdu jowaɓuru e jookli islaam ko Hajju.

Duum woni hajjoyde ka suudu Alla hormaandu ndu laawol gootol e nguurndam, ko ɓeydii e gootol ko gattal, hajju na jogii nafooje ɗe limotaako:

Gadanel ngel ko: rewrude Alla fittaandu e ɓanndu e jawdi.

Ɗimmel ngel: Ina heen fottitde juulɓe e nokku gooto, ɓe ɓornoo comci gooti, ɓe ndewa Alla gooto e waktu gooto, alah ko seerndi hakkunde laamɗo e laamaaɗo, e galo e baasɗo, e ɓaleejo e daneejo, fof ko tagu Alla e maccuɓe Makko, ballondiral e ganndondiral wona hakkunde juulɓe, ɓe ciftora ummital e renndineede e nokku gooto ngam haasbeede, ɓe kebloranoo caggal maayde ɗoftaade Alla.

Faandaa e wanngaade sera kaaba mbo Alla yamiri yo yimɓe kuccu toon e kala juulde ɗo ɓe mbaawi wonde fof, e daraade e nokkuuji goɗɗi to makka e waktuuji dottaadi, ɗiin ngoni Arafaat e Mujdalifa e Mina, faandaa e ɗum fof ko dewal Alla toowɗo O e ɗii nokkuuji tawa ko e mbaadi ndi Alla yamiri ndi.

Tawi ko kaaba e ɗiin nokkuuji e denndaangal tagooje ɗiin ndewetaake, ɗi nafatah ɗi loratah, dewal ko ngam Alla gooto O tan, ko kanko tan nafata o lora, si O yamiraano hajjoyde to Makka, hajjude toon sellantaano juulɗo, sabu dewal Alla wonirtaa feere wolla belaaɗe, kono ngal wonirta ko e yamiroore Alla e nelaaɗo Makko, Alla daali: Woodanii Alla e dow yimɓe hajjoyde e suudu ndu wonande kattanɗo laawol gootol, oon jedduɗo noon pellet Alla na yondanii gaa e winndere hee. Aali Imraan: 97

Umra na fawii e juulɗo laawol gootol nder nguurndam foti ko wondude e hajju wolla ko kala waktu, juuraade misiide nelaaɗo

ka Madiina waɗɗaaki e hajju wolla e kala waktu, kono na yiɗaa baɗɗo ɗum na barjee, gaccuɗo ɗum leptetaake. Tawii ko hadiis biiɗo kala kajjuɗo juuraaki mi tooñii kam, oon mbo sellaani, ko mbo pepindaaɗo e nelaaɗo -yo o his-[8].

Jiyaara ɗatnanteeɗo carɗinaaɗo wonande misiide, si juurotooɗo yottiima o juuli tahiyatu al masjid, juuraade yenaande nelaaɗo -yo o his- na daganii mbo, o salmina mbo o wiya: yo kisal won e maa aan nelaaɗo Alla, o leesɗina hito (sawtu), o ɗaɓɓatah e makko hay huunde, o firlitoo, hono no nelaaɗo yamiri nih leñol makko, e hono sahabaaɓe ngolliratnoo -yo Alla weleɓe-.

Kono tawii ko ɓeen darotooɓe e yenaande nelaaɗo -yo o his- eɓe njankinii no juuloobe, ɓe ɗaɓɓira mbo haajuuji ɓe paabnoroo mbo ɓe mbaɗa mbo heedo hakkunde maɓɓe e Alla, ɓee ko sirkuɓe Alla te nelaaɗo na hisi e mum en, kala juulɗo na foti reentaade ɗeen golle wondude e nelaaɗo -yo o his- wolla wondude e goɗɗo, refti heen o juuroo yenaande Abuu bakri e Umar -yo Alla weleɓe, o juuro Baqii e Suhadaa en, jiyaara sariya genaale juulɓe, woni nde juurotooɗo o salminta maayɓe ɓe o du'anoo ɓe o siftora maayɓde o firlitoo.

KO ɗum woni sifa hajju e umra.

Kajjoowo na suɓoo jawdi dagiindi laaɓndi, o reentoo faggudu harmundu, sabu njawdi harmundi ko sabaabu ruttude du'aa, hadiis nelaaɗo - yo o his- arii kala teewu puɗngu e Suhdu ko yiite ɓuri haandude hengu.[9]. O suɓoo wondiiɓe labaaɓe yimɓe Iimaan e tawhiid.

Miiqaatuuji Hajju.

Si o yottiima e Miiqaat o harmina toon, si o woni e mobel wolla ko wa*i noon, si o wonii e ndiwoowo o harmina si o ɓadiima

[8] - Ko hono noon kadi hadiis(jokkore e jaahu am, sabu jaahu am ko jaacɗo to Alla) e hadiis mbo moƴƴi jikke e haayre nde nafa mbo.Di fof ko hadisaaji pepindaadi di cellaani alah do di ngoni e defte hadiis tesketeede de, kono ɗi ngoni ko defte majjinooɓe noddooɓe faade e sirku e bida tawa ɓe tinaani.

[9] Ko Tabrani ka awsaaɗ (4480), e Bayhaqi ka Su*abul Iimaan (2\2\173), Albaani sellani mbo e silsilati assahiihati (212/6).

ko adii nde o wirtato miiqaat o. Miiqaatuuji ɗi neelaaɗo yamiri yimɓe ɓe ko joy, ɗiin ngoni:

1- Jul Huleyfat (Abyaar Alii), wonande yimɓe Madiina.

2- Al Juhfata (sara Raabigh) yimɓe Saam e Misra e Magreb.

3- Qarnu Al Manaajil (Assaylu wolla Waadi Muharram) wonande Najdi en e Taa'if e wonɓe banngeeji maɓɓe.

4- Jaatu Iraqin, wonande yimɓe Iraaq.

5- Yalamlam, wonande Yamannaaɓe.

Kala birtiiɗo heen gooto te wonah e yimɓe mammbo si o haaji o harmina ɗoon, yimɓe Makka e ɓe galleeji maɓɓe ngoni gaa e miiqaat hoɓe karmina e galleeji mum en.

Sifa ihraam.

Ina yiɗaa nde karminoowo o laaɓata o waɗa uuranteeri, o ɓoorno comci Ihraam nder Miiqaat ko adii nde o harminta. Baɗɗiiɗo ndiwoowa na heboo to leydi makko, refti o fiɓa anniya o waɗa talbiya[10] si o ɓadiima miiqaat wolla o sawndii mbo; comci ihraam wonande gorko ko sakkaare e wudere nde ñootaaka, o fiila ɗum o muuratah hoore makko. Tawii ko debbo o hara comci toɗɗaaɗi, kono tan o ɓoornoto comci jaajɗi cuuratɗi ɗi ngalah fitina, si o harminii o ɓornotaako ñootaaɗi e yeesa makko, kono tan ombo muurira yeeso makko si o yi'ii worɓe misoor makko gonɗo e yeeso makko, hono yummiraaɓe juulɓe e suddiiɓe Sahabaaɓe.

Refte heen nde o ɓoornii comci ihraam o anniyoo umra, o nootoo o wiya: Allaahumma labbayka umratan- Alla mi nootima ma umra, o dakmitoo faade e hajju. Dakmitaade ɓuri labeede sabu nelaaɗo -yo o his- o yamira ɗum wondiiɓe makko, o waɗɗini ɓe ɗuum, o tikkani ɓeen saliiɓe siinude ɗuum, si wonah jogiiɗo hadiyya [11] oon na heddoo ko cinndinirɗo, hono no nelaaɗo

---

[10] Hombo nooto: o wiya: Labbayka hajjan labbayka umratan, ɗuum woni duumaade e nootaade.

[11] Mutamatti woni dakmitiiɗo, oon woni baɗoowo umra e yonta hajju, refti o dakmito

waɗirnoo -yo o his- Baɗɗo qiraan: woni bi’oowo e talbiya makko (Allaahumma labbayka umratan e hajjan) ihraam makko dagtataaka haa o ɓooroo ñande juulde.[12]

Baɗɗo ifraad: anniyto hajju tan o wiya: Allaahumma labbayka hajjan (aan alla mi nootii ma hajju).

Geɗe kaɗaaɗe e karminɗo e hajju:

Si juulɗo fiɓii harminande hajju harmii e makko:

-Renndude debbo e gorko leeso wolla ko addata ɗum hono uurnaade wolla memde tawa dakamme na faandaa, e haalde ɗuum e ƴamde debbo, e fiɓde dewgal, karminɗo resatah rese-taake.

-Laɓaade hoore wolla ittude heen huunde.

-Hooltaade cegeneeji.

-Muurde hoore gorko, kono tawii ko wono parasooyal wolla tilliis maa mobel ɗuum harmaani.
-Waɗde uuranteeri wolla uurnaade lati.
-Raddude jeeriyankeewel, o raddatah ngel o tinndintah ɗo ngel woni.
- Ɓoornaade Gorko ñootaaɗi, e ɓoornaade debbo ko ñootaa e yeeso maako e juuɗe makko, gorko na ɓoornoo paɗe wolla kuffeeje.

Si o waɗii gootel e ɗii kaɗaaɗi ombo majji wolla ombo yejjiti, yo o ittu ɗum hay ndiga fawaaki mbo.

Si karminɗo yottiima kaaba o wanngoto ɗawaafi al quduum[13] laabi tati, o fuɗɗoroo tolnde haayre ɓaleere nde, ko ɗum woni taartagol umra makko, tawaaf noon alah du’aa keeriiɗo

---

ummaade ihraam e mbaadi timmundi, o dakmito e ko ihraam haɗno ko, refti o harmina hajju ñande jeetati. Baɗɗe qiraanwoni: baddoowo umra e hajju, o golla golle hajju tan, kono o anniyo naatde umra caggal hajju. Mufri-teelɗinɗo woni : gannayiiɗo hajju tan ko aldah e umra.

[12] Hadiyya woni : ko wayi e geloodi e na*i e ndammiri ndi kajjoowo okkirta wolla o sakkoro ñaame.

[13] Arde e suudu harminaandu, ko ɗuum woni hurum makkiyanke o.

kono aade jantoto Alla o toroo ko newnanii mbo[14], refiti heen o juula darɗe banngagol caggal maqaama Ibrahim[15] si newiima wolla e kala nokku, e haram he, o yalta faade yahirde[16] o fuɗɗoroo Safaa o ƴawa dow mayre, o huccita funnaange, o habbira o janto Alla o du'oo, refit heen o fa'a Marwa o ƴawa marwa o huccita fuɗnaange o habbira, o jantoo Alla o du'oo, o ruttoo faade Safa haa o timmina lefuuji jeeɗiɗi, jahgol ko lefu, duttagol ko lefu, caggal ɗuum o usta sukundu makko, debbo na nannga e ceɓe sukundu makko fotde wutnde feɗeendu, ko nih woni dakmatiiɗo gaynii umra, o daktiima e ihraam makko, kala ko harmannoo ɗum dagtanoo ɗum.

Si debbo fiiliima wolla o jibini ko adii nde o harminta wolla caggal ihraam, o wonata ko cinndindirɗo, o waɗa umra e hajju caggal o harmini no hajjooɓe woɓɓe, sabu fiilayru e ɓeyngu kaɗataa harminde wolla daraade e dewirɗe, kono ko wanngaade e suudu ɗum haɗata, o waɗat kala ko kajjoowo waɗata si wonah wanngaade (ɗawaaf), o leelna mbo haa o laaɓa, si o laaɓii ko adii nde yimɓe karminta e yaltude faade Mina, o loototo o wanngoo o yaha, o usta sukundu makko o dakto e ihraam umra makko, o harmina hajju wondude e yimɓe si ɓe mbaɗii ihraam ñande jeetati, si yimɓe karminii hajju ko adii nde o laaɓata, o wonat mbaɗɗo qiraan, o noototo wondude e maɓɓe ɗum wona ihraam makko, o golla kala ko kajjoowo gollata ummaade e yaltude faade Mina, daraade Arafa e Mujdalifa, e weddaade e boraade e ustude e hoore makko ñande boruya, si o laaɓi o lootoo o wanngoo banngagol hajju, o yaha jahgol hajju.

Oo Tawaaf e ngol jahgol na yona e hajju makko e umra makko, no no Aa'isa yummum juulɓe waɗirnoo, neɗɗo habrii mbo wonde Tawaaf makko e yaade safa e marwa caggal laaɓde njonii mbo hajju e umra nde wanngodi e yimɓe Tawaaf ifaada o yahi, sabu cinndindirɗo hakkunde umra e hajju ko hono teelɗinɗo,

[14] Si wonah hakkunde jookli toon noon hombo wiya ko joli e konngol Alla(joomi amen e aduna moƴƴere e to laakara kadi moƴƴere daɗndu amen e lepte yiite) Al baqara 201.
[15] Ko ɗuum woni maqaama Ibraahiima-yo o his.
[16] Yahirde woni: nokku jahirɗo, ko ɗuum woni yaade e yaawnaade hakkunde Safa e Marwa,ɗuum ko montaanji ɗiɗi tokoosi.

fawii mbo tan ko tawaaf gooto[17] e jahgol gootol, sabu ko ɗuum nelaaɗo habri o golli ɗum, e ko nelaaɗo maaki e hadiis goo: umra naati e hajju haa ñande darnga, Alla anndi.

Si ñande jeetati Jil-hijja arii hajjooɓe karminana hajju ka galleeji mum en to Makka, wano harmanirtee ka miiqaat, ɓe laaɓa ɓe ɓoornoo comci ihraam, refit heen kajjoowo foti ko debbo wolla ko gorko anniyoo hajju, o nootoo ombo wiya: Allaahumma labbayka hajjan- Alla mi nootiima ma hajju- o reentoo kala ko reentintee e ihraam haa o ruttoo Mujdalifa haaa ñande boruya {44} o werloo jamra cakkitiiɗo, gorko laɓoo debbo usta.

Si kajjoowo harminii ñande jeetati o yaltidat e hajjooɓe faade Mina, o waala toon o juula kala juulde e waktu mayre ko aldah e renndinde, si naange yaltii ñande Arafa o huccitida e hajjooɓe faade Namra, o jooɗoo haa juulde e imaam wolla e nokku mbo o woni o, o rendina tiisbaar e takkusaan o usta, caggal jawaal o huccana Arafa, si o ummiima Minaa faade Arafa, o jooɗii toon dagiima, Arafa fof ko darorde.

Yo kajjoowo hebbin jikru to Arafa e toraade Alla e yaafnaade, o huccita fuɗnaange faade tulde, sabu ko nde feccere e Arafa, ƴawde nde dewal dagaaki, moomaade e kaaƴe mayre dagaaki, ɗum ko bidaa karmuɗo.

Kajjoowo ummotaako Arafa haa mutal, caggal mutal o ummoo faade mujdalifa, si ɓe njottiima mujdalifa ɓe njuula futuro e geeƴe juulde denndingol neemnangol, ɓe usta geeƴe ɓe mbaala ɗoon, si fajiri yontii ɓe njuula e jantaade Alla, ɓe kuccita Mina ko adii puɗal naange, si ɓe njottiima Mina ɓe mberloo jamra cakkitiiɗo kaaƴe jeeɗiɗi nannduɗe ñebbe tawa mawnaani famɗaani, tawa naange fuɗii, werlaade wano paɗe dagaaki, sabu ɗum ko fijirde nde sayɗaane suɗanta ɓe, [18] e waawnude seytaane rewde jamirooje nelaaɗo -yo o his- e accude ko Alla e

[17] O wanngoto ɗum ñande juulde wolla caggal juulde, tawi ko tawaaf gadana o ko adi hajju ganndiraaɗo mbanngagol gargol, oon ko naafila, tawi ko yaade ɗuum ko laawol gootol wonande teelɗinɗo e cinndandirdo, si ardanii mbo wondude e tawaaf gargol yonii mbo, si o yahaana o yaha wondude e Tawaaf al ifaada ñande iid wolla caggal uulde taaske.
[18] waawnude seytaani woni hoynude mbo.

nelaaɗo kaɗi.

Rewa heen, caggal kajjoowo oo werliima Jamra, o boroo hadiya makko, o laɓa hoore makko, debbo usta, si gorko ustii na dagii, kono ko laɓaade ɓuri ko wonata laabi tati, refti heen o .ɓornoo comci makko, ndeen kala ko harmannoo mbo daganiima ɗum, si wonaa rewɓe. Refti heen o yaha Makka o wanngoo banngagol hajju, ndeen noon kala huunde daganoo mbo hay rewɓe, o ruttoo Mina o wona toon ko heddii ko e ñalawma juulde e ñalɗi ɗiɗi e jemmaaji majje, na waɗɗii o waala Mina, o werloyoo jamraaji tati ñande 11 e ñande 12 caggal naange e hoore, o adora tokooso o, o rewna heen kakandiiɗo o, ndeen o fawa heen jamra cakkitiiɗo mbo o werlinoo ñande juulde, kala heen gooto o werloo mbo kaaƴe jeeɗiɗi, o habbira wondude e kala haaƴre, kaaƴe jamra o hocca ɗe e nokku makko[19]. Kala mbo dañaañi ɗe ka mina, yo o tello to tillisaaji ɗii kaaɗti to.

Si o faalaama ruttaade ummaade Mina caggal werlaade ñande 12 na woodani mbo, si o leelnii haa ñande 13 ko ɗuum ɓuri labeede, o werloo caggal naange e hoore, si o faalaama ɗatnaade o wanngoo suudu ndu banngagol bayngal, refti heen o ɗannoo. Debbo piiliiɗo e mbo ɗiiƴam ɓesngu si wannginooma banngagol hajju o yahi hakkunde Safa e Marwa, ndeen wanngagol bayngal fawaaki mbo.

Si kajjoowo leelnii hirsude hadiyya haa ñande 11 wolla 12 wolla 13 ɗuum na daganii mbo, hay si o leelnii banngagol hajju yahde haa o jippoo to Mina na daganii mbo, kono ɓuri labeede ko ko kollirno-ɗen dow ko.

Ko Alla ɓuri anndude, yo Alla juul e Nulaaɗo men Muhammadu e ɓesngu (mbootu) makko e sahabaaɓe makko fof.

3- Goonɗinal (Liimaaneegal)

Alla farlii goonɗinde Mbo e nelaaɗo Makko, e doosɗe, e goonɗinde Malaykaaji makko[20] e defte makko [21] ɗe o tellini e

[19] woni nokku ɗo o woni ɗo.
[20] Malaykaaji:ko pittaali ɗi Alla tagi e annoore,hoɓe keewi ko Alla tan anndi limoore

nelaaɓe makko, ɗe timminiri quraana tedduɗo o, mbo momtiɗe mbo heedi dow majje, nde o goonɗinta nelaaɓe Alla gila e gadano haa e cakkitiiɗo e mum en Muhammadu -yo o his- sabu nelal maɓɓe ko gootal diine maɓɓe ko gooto oon woni islaam, neli ɓe ko gooto oon woni Alla jom binnde ɗe, na fawii e juulɗo o goonɗina wonde nelaaɓe jantaaɓe ɓee he quraana ko nelaaɓe Alla faade e dente maɓɓe gadiiɗe, o goonɗina ko Muhammadu woni sakket maɓɓe, ko o nelaaɗo faade e yimɓe ɓee fof, caggal neleede mbo fof en ko dental gootal Yahuud e Nasaara e yimɓe diineeji goɗɗi, sabu wonɓe e leydi he fof ko yamiraaɓe rewde e Muhammadu -yo o his-.

Muusa e Iisa e denndaangal nelaaɓe na kisi e mbo rewaani e Muhamdu-yo o his- o naati islaam, sabu juulɗo woni goonɗinɗo denndaangal nelaaɓe, o rewi ɓe, kala mbo goonɗinaani Muhammadu o rewaani mbo o naataani e diine islaam ko o jeddududɗo denndaangal nelaaɓe, hay si o nodditiima sukkude e maɓɓe, dalillaaji ko hollirta ɗum yawtiino e keerol ɗimmol e haala Alla he.

Annabiijo on mo jam e kisiyee woni e mun on maaki: Mi woondirii mbo fittaandu Muhammadu woni e junngo makko, kala yahuud wolla e nasaraa mbo nanataa kam, refti heen o maaya o goonɗinaani ko nelaa mi ko, ko he yimɓe yiite o jeyetee) [22].

Na fawii e juulɗo nde o goonɗinta ummital e haasbeede e njoɓdi e aljanna e jaynge, goonɗinde hoddiro Alla na waɗɗii mbo.

---

mum en,ina e mum en wonɓe ka kammuuji, ina heen wakkilaaɓe geɗe aade en.

[21] Juulɗo goonɗinat wonde defte tellinaaɗe e nelaaɓe Alla fof ko goongo, tawi ko tawreet e injiil ko woni e juuɗe Yahuud e Nasaara ko e ballifaaɓe e daliilu luutrude ɗe, e wide ɓe heen Iisa ko ɓiy Alla, ko woni goongo ndewateeɗo ko gooto, Iisa ko maccuɗo Alla ko nelaaɗo makko, hono ko ari ko e quraana, ko ari ko defte maɓɓe e ɗuum quraana ittii ɗum, nelaaɗo yiyii ɗerawol tawreeta e junnga Umar o seki, (o wiyi: Mbela ina e am sikke aan ɓiy khaɗɗaab, mi woondarii Alla sinnda musiɗɗo am Muusa wuurno ko e am o rewata.Umar werlii ɗerewol ngol o wii: Yaafnano mi aan nelaaɗo Alla). o hadiis ko Ahmadu habri mbo e (3\387) ummaade e Jaabir ɓiy Abdullaahi, Albaani mo e deftere Irwa(1589).

[22] Ko Muslim yaltani mbo (153) e Ahmadu (2\317).

Woni maana goonɗinde hoddiro:

Nde juulɗo goonɗinta wonde Alla na anndi kala huunde, o anndii golle jiyaaɓe ko adii tageede kammuuji e leydi, O winndi ɗuum e Alluwal deenangal ka makko, juulɗo annda ko Alla haajaa waɗa ko o haajaaka wonatah, Alla tagii jiyaaɓe ngam ɓe ndewa mbo, O holliɓe ɗuum o yamiri ɓe ɗuum o haɗi ɓe woopde mbo, o waɗani ɓe hattane e muuyaande nde ɓe mbaawata waɗde ko o yamiri, ɓe keɓa baraaji, baɗɗo goopol haanda e lepte.

Muuyaande maccuɗo rewi ko e muuyaande Alla, tawii ko hoddiraaji .ɗi Alla waɗanaani jiyaaɗo muuyaande e suɓaade, O doknatnde e maɓɓe ko aladah e muuyaande mum en, hono goopol e yejjitde, e ko ɓe mbaawnaa ko, hono kadi baasal e ñawu e musibbaaji e ko nanndi e mum, Alla nanngirtah ɗum maccuɗo o leptirtaake ko o yejjiti, o barjete e musibbaaji e baasal e ñawu si o muñii o welaa hoddiro Alla o barjee njoɓdi mawndi.

No waɗɗii e juulɗo goonɗinde ko yawti koo fof.

Ko ɓuri mawnude iimaan e juulɓe e ɓurɗo ɓadaade e toowde galle ka aljanna ko moƴƴinɓe, rewooɓe Alla mawnina mbo njankinanoo Mbo hono yi'ooɓe Mbo, ɓe ngoopataa Mba ko suuɗii wolla ko ɓanngi, ɓe piɓa ombo yiya ɓe ka ɓe woni kala, hay ndiga suuɗotaako Mbo e golle mum e bolle mum en e anniyaaji maɓɓe, ɓe ɗoftoo yamiroore Makko, ɓe ngacca woopde Mbo, si gooto e mum en woopii, o ruttoo o tuuba o ruttoroo e Joom Makko tuubgol cellungol jaawngol, o mimsa e goopol makko he, o yaafnoo Alla o waɗtataa, Alla daali: Alla na wondi e ɓeen hulɓe Alla e ɓeen moƴƴinɓe. Annahli: 128.

4- Timmude diine islaam.

Alla daali e quraana tedduɗo o: Hannde timminan Mi mon diine mon kempinan Mi on neema am, mbelanaa-Mi mon Islaam diine. Al Maa'ida: 3. Alla daali: pellet oo Quraana na feewna faade ko ɓuri fooccaade ombo weltina juulɓe golluɓe golle moƴƴe, na woodaniɓe njoɓdi mawndi. Al-Israa: 9. Alla tedduɗo Oo wi'i e quraana: Min tellinii e maa deftere feññinde kala huunde, ko nde

peewal e yurmeende e weltaare wonande juulɓe. Annahli: 89.

Arii e hadiis celluɗo, nelaaɗo maaki: Mi accii on e danewol jemma maggol ko hono ñalawma maggjol, hay gooto selatah ngol si wonah o halkoo. [23]. Ɓe maaki kadi: Mi accirii on geɗe ɗiɗe on majjatah si on nanngitiima e majje on majjatah cay: Deftere Alla nde e sunna annabi makko o.[24]

Ina e aayeeje gardiiɗe ɗe:

Alla na habra e aaya gadano o wonde O timminanii juulɓe diine mumen islaam, mbo alah usti mbo haajaraani ɓeydeede, ombo moyƴi e kala jamaanu e nokku e leñol, O holli O timminii neema e dow juulɓe e oo diine mawɗo newiiɗo, e nelal timmoode annabaaɓe Muhammadu-yoohis- e ɓannginde islaam e wallude yimɓe mabbo e dow añɓe mabba, O holli wonde o welanaama yimɓe diine islaam, O tikkantaa mbo, o weletaake diine goɗɗo mbo wonah islaam.

E aaya ɗimmo o, Alla holli wonde quraana ko laawol timmungol laɓɓinatngol goonga e fiyakuuji diine, alah jam si wonah mbo tinndina, alah bone si wonah mbo reentinaa, kala huunde jiɓiinde, ɓooynde wolla hesre maa aroore jiɓtude ɗum woni ko e quraan, kala jiɓtugol luutrungol e quraana ko majjere e tooñannge.

Ganndal e fiɓnde e poletik e njuɓɓudi laamu e ganndal fittaandu e faggudu e njuɓɓudi lepte e ko wonah ɗum ko yimɓe tan katojini, ɗum fof quraana hollii, e ɗemngal Muhammadu -yo o his- kollirgol timmungol, wano no Alla habriri e aaya jantaaɗo o, O habri O daali "**min tellinii e maa deftere leernatnde kala huunde**" Annahli: 89.

E keerol garawol feññinde timmal diine islaam e laawol mammba pooccingol.

---

[23] Ko Abuu Daawuuda yaltani mbo(4607) e Tirmiji(2676) e Ibnu Maja(43) ko kanko jeyi o lafju, e Ahmadu(17142) e luural setta, Albaani sellani mbo e sahiih ibni Maaja(41)
[24] Maalik yaltini mbo ko Albaani (3338), sellani mbo e nder Sahiih Al jaami'i (2937).

Keerol nayaɓol
Laawol Lislaam.

1- Gadanel: Ganndal

Ko adii Alla yamirii nde ganndal janngetee, Alla daali: **Anndu alah deweteeɗo e goongo si wonah Alla, imsino bakkatuuji maa e juulɓe worɓe e rewɓe ko Alla anndi waylitorde mon e ñiiɓirde mon**. Muhammadu: 19. Alla daali: **Alla na ɓamta darajaaji ɓeen goonɗinɓe e mon, e ɓeen tottaaɓe ganndal, Alla na humpitii ko ngolloton ko**. Al Mujaadala: 11. Alla daali: **Maaku joom am ɓeydam ganndal**. Taahaa: 114. Alla daali: **Naamne yimɓe ganndal si wonii on nganndah**. Al anbiya 7. Timmoode nulaaɓe wiyi -yo o his- e hadiis celluɗo: ɗaɓɓude ganndal ko farilla e dow kala juulɗo. Ɓe maaki kadi: ɓural ganndo e dow dewoowo Alla ko hono ɓural lewru e dow denndaangal koode. [25].[26]

Anndude islaam na feccoo e pecce e nokku baɗɗagol mum.

Feccere adanere nde: Ko farilla baɗɗiiɗo e kala neɗɗo, gorko wolla debbo, hay gooto okketaake ngantu majjude mbo, anndude Alla e nelaaɗo makko ɓe waɗɗini anndude ko fawii e maa e diine maa[27].

Feccere ɗimmere: Ko farilla mbo waɗɗaaki fof en, si woodi ummiiɓe heen mbo jippoo woɓɓe ɓe, ngal wonta jiɗangal, ɗum woni anndude ñaawooje sariya islaam ballooje joom mum no wonri jannginoowo wolla ñaawoowo wolla saggitde, ko noon kadi anndude ko juulɓe katojini e mecce e firam golleeji baɗɗiiɗe ngam nguurndam mum en, engal waɗɗoo e juulɓe si woodaaka ko yoni, golle ngam juulɓe ndaña ko yoni ɓe e ko himmi ɓe.

2- Ɗimmel ngel: Fiɓnde:

Alla yamirii Muhammadu –yo o his- nde o hollata yimɓe fof

---

[25] Ko Ibnu Maaja yaltani mbo(224)e Tabaraani nder sagiir(22) Albaani sellani mbo e deftere sahiihul jaami*i(3808) e (3809).

[26] Tirmiji yaltani mbo e (2322) e Ibnu Maaja(4112), Albaani sellani mbo ka Al Jaami (1609)

[27] - En jantiima ko adi e keeri gadiiɗi ɗi.

wonde ko ɓe maccuɓe Alla kanko tan, na fawiiɓe rewde Mbo kanko tun, ɓe jokkondira e Alla ko aldah e keedo e dewgol Makko, wano no haaldanoo e maanaa -laa ilaaha illaa Allaahu- o yamira ɓe nde ɓe mbakkiltoo e Alla tan, e hulde Mbo ɓe mbaasa joortaade goɗɗo[28] sabu ko kanko tan nafata lorla, ɓe ciforoo Mbo sifaaji timmal ɗi o sifanii hoore Makko, kadi nelaaɗo Makko siforii Mbo noon, wano mbiino-ɗen ko adii.

3- Tataɓel: jotondiral hakkunde yimɓe.

Alla yamirii juulɗo nde wonata neɗɗo labaaɗo, jahoowo ngam daɗndude aade en e niɓe keeferaagu faade e annoore islaam, ko ɗum waɗi mballifii-mi ndee deftere e sarde nde, ɗum wona huunde e ko waɗɗii.

Alla yamiri nde jotondiral hakkunde juulɗo e tana makko wonata jotondira iimaan Alla, o yiɗa jiyaaɓe labaaɓe ɗoftiiɓe Alla e nelaaɗo Makko, hay si ɓe ngonii ɓurɓe woɗɗude, o añra heefereeɓe e woopooɓe Alla e nelaaɗo makko, hay si ɓe ɓuriima ɓadaade, ko ɗum woni jotondiral dentinngal seertuɓe, ɗum noon na seeri e jotondiral jiidigal leydi e maslahaaji tigi, ɗiin fof ngasat ko leelaani.

Alla daali: A dañatah yimɓe goonɗinɓe Alla e ñalawma cakkittiiɗo eɓe njiɗondira e añɓe Alla hay si ɓe ngonii baabiraaɓe maɓɓe wolla ɓiɓɓe mum en ma musiɓɓe wolla gorol mum en. Al Mujaadala: 22. Alla daali: Tigi tigi ɓuri teddude e mon ko ɓurɗo hulde Alla. Al Hujuraati: 13.

Alla habri e aaya gadano he: Goonɗinɗo Alla yiɗatah añɓe Alla hay si ɓe ngonii ɓurɓe ɓadaade.

Ombo habra e aaya ɗimmo he: ɓuri teddude e labeede ko ɗoftiiɗo Mbo e kala mbaadi ɗoftagol.

Alla yamiri nuunɗal wondude e gaño e sehil, O harmini

[28] {55} Faande heen: konde huletaake joortetaake ummaade e tagooje hono maayɓe sanamuuji ɗi kattane Alla, kono hulde ko aade kattani hono hulde mbaroodi e banndiiji, e joortaade kattanɗo wallude hono tedduɗo ɓum ko kulol e njoorto neesuyanke alah peleteeɗo heen.

tooñannge e hoore Makko, O waɗi ɗum ko harminaa hakkunde jiyaaɓe Makko, O yamiri hoolaare e goonɗude, O harmini njanfa, O yamiri ɗiggande jibnaaɓe, e jokkude enɗam, e moyƴude e waasɓe, e renndude e golle moyƴe e moyƴude e kala huunde hay si ko kuule, Alla harminii leptude ɗe, O yamiri moyƴude e majje,[29] tawii ko kulle lorooje hono rawaandu bonndu[30] e mboddi e yaare e doomru e luga ɗi na mbare, sabu hadde bone majji.

4- Korgol e waajoraade ɓernde wonande aade goonɗinɗo.

Arii e aayeeje quraana kollirooje wonde Alla na yi'a ɓe e kala nokku, hombo anndi denndaangal golle mum en, Ombo anndi anniyaaji mum em, Ombo tonnga golle e bolle maɓɓe, malaykaaji Mum na ngon'di e mum en eɓe mbinnda kala ko yalti e mum en foti ko wirnii wolla ko feeñi, maa Alla haasbo ɓe kala ko ɓe mbaɗata e ko ɓe mbiyata, O reentini ɓe battane muusɗe si ɓe ngoopii Mbo ɓe luutndii Mbo, ɗum woni ko ɓuri mawnude e kulɓingol wonande goonɗinɓe Alla, na haɗa ɓe yande e goopi Makko, ɓe acca bonanndaaji e luutndaade kulol Alla toowɗo O.

Mbo hulaani Alla baɗoowo goopi si o hattanaama, Alla waɗanii mbo hidde kulɓinirɗo nder nguurndam, Alla yamiri juulɓe nde ɓe njamirta ko labaa, ɓe kaɗa ko boni, kala juulɗo tina ko naamnitteeɗo e yeeso Alla, e kala goopol ngol goɗɗo waɗata na haani o haɗira mbo ɗemngal makko si o ronkii o haɗira junngo makko. Alla yamiri mawɗo juulɓe [31] nde o ñiiɓnata keeri Alla e dow lunndiiɓe, ɗuum ko lepte fotde nammbaraaji ɗi joom mum golli, Alla hollii ɗuum e quraana, nelaaɗo holli ɗum e hadisaaji makko he, o yamiri yo ɗum siine e dow bonɓe, ko nih woni ko nuunɗal sarotoo e hoolaare e neema.

5- Joyaɓel: ballondiral e enɗondiral renndo:

Alla yamirii juulɓe wallondirde hakkunde maɓɓe ko yi'etee e

[29] Haysi ko e hirsude jawdi ndagiindi ñaamde, nelaaɗo yamarii welnude laɓi e fooftinde hirsaande, nokku hirsude: ko goddol o taxa ɗaɗol ɗiixam haa ɗiixam yalta, ngeloobo borete woni yuweede les daande, wardude jawdi maas kuura wolla lappude e hoore, koko harmi dagaaki ñaamde ɗum.
[30] woni rawaandu foññdu lorooru yimɓe, na mofti conngooji poññi lorooji.
[31] Laamiiɗo wolla hooreejo.

ko tinetee, hono no kaalduno-ɗen e damal sadakaaji, Alla harmini e juulɓe nde ɓe lorata aade en e kala mbaadi lor, hay si ko lor e laawol, O yamiri nde o ittata ɗum si o yiyii hay si ko e nokku goɗɗo, O fodani mbo nojɓdi e ɗuum, wano O fodani lorɗo lepte.

Alla farli e goonɗinɗo nde o yiɗanta musiɗɗo mum ko o yiɗani hoore mum, o añana ɗum ko o añani hoore makko, Alla daali: Mballondiree e ɗiggere e kulol All, wote mballondiree e bakkaat e ngañngu kulee Alla pellet Alla ko cattuɗo lepte. Al Maa'ida 2. Alla daali: Pellet juulɓe ko musidɓe waɗde moƴƴinee hakkunde musidal mon. Al Hujuraati : 10. Alla daali: Jam alah ko heewi e gunndooji mum en si wonah jamirɗo sadak wolla moƴƴinde hakkunde yimɓe, kala baɗɗo ɗuum ngam weluya Alla, yaama min totta mbo njoɓdi mawndi. Annisa 114. Annabiijo on mo jam e kisiyee woni e mun on maaki: Gooto e mon goonɗintah haa o yiɗana musiɗɗo mum ko o yiɗani hoore makko.[32] Nelaaɗo -yo o his- maaki e kutba mum tedduɗo (60) mbo o haali e sakket nguurndam makko e hajju bayngal, o teentini ko o yamirnoo ko adii: Ahmadu habri. Eehey mon yimɓe pellet Joomi mon ko goonga, Aarabe ɓuraani Ajami, Ajami ɓuraani Aarabe, wonah boɗeejo e dow ɓaleejo, wonah ɓaleejo e dow boɗeejo si wonah kulol Alla, mbela mi yottini? ɓe mbi: nelaaɗo yottanii -yo o his-. Ɓe maaki kadi: Pellet ƴiiƴameeje mon e jawle mon e guri mon na harmi, hono harmude ñalawma mon o, e leydi mon ndi, e lewru mon ndu, haa e ñalawma kawroton e Joomi mon, mbela mi yottinii? ɓe mbi : eey. o ɓamti feɗeendu mum faade kammu, o maaki: Joom am seedo [33].[34]

6- Jeegaɓel: ardinde gooto

Alla yamri nde juulɓe ngardinta gooto e mum en, ɓe ngaadondira e makko o heynoo ɓe, O yamira ɓe renndude waasde seerde ɓe ngona dental gootal, O yamiri ɓe ɗoftaade Imaam mum en e amiir maɓɓe si o yamiraani goopol, sabu ɗoftaare woodanaani tagaaɗo e woopde tagɗo.

---

[32] Bukaari yaltani mbo(13) e Muslim(45) konngol ngol muslim woodani.
[33] ɗum ko kuɗba tedduɗo denndinɗ hombo sarii e defte hadiis annabiyanke.
[34] - Ahmadu yaltani mbo(22978), Albaani sellani mbo e silsilati assahiihati (199\6).

O yamiri juulɗo si o horiima feññinde diine makko e leydi makko e noddude faade e diine, [35] yo o fer faade e leydi islaam, ndi denndaangal geɗe mayri ñaawirtee sariya islaam, tawa kadi ko Imaam juulɗo heynii ndi.

Islaam jaɓaani keeri ngenndiyankooji wolla diiweyankooji, leñannde (nasiyonaalite) juulɗo woni islaam, jiyaaɓe ko jiyaaɓe Alla leydi ko leydi Alla, juulɗo na egga heen ko aldah e pale, e sarti si o reeni sariya Alla, si o woopii Mbo laawol Alla fawee e makko, e gollirde sariya Alla e ñiiɓnude hiddeeji makko[36], hoolaare heɓee aade en pooccoo, ƴiiƴameeje ndeenee guri e jawɗeele mum en jam fof heɓee, si ɗuum accaama bone jaaloo.

Alla reeniri hakkillaaji: Harminde cikrinooji e doroguuji e ɗaaynooji {65} O waɗi hidde yarde sanngara ko 40-80 loocol kala nde o waɗi ɗuum, ngam hulɓinde e reende yimɓe e bone majjum.

Alla reeniri ƴiiƴe juulɓe: Yoɓtaade jawtuɗo keerol ko aldah e goonga, barɗo waree barminɗo barminee, juulɗo okkaama hakke duñande fittaandu makko, e nguru makko e jawdi makko, Alla daali: Nguurndam Woodanii on e joptagol onon jooma hakkillaaji en ngam ndeento-ɗon. Al Baqar: 179, Nelaaɗo Alla -yo o hismaaki: Kala baraaɗo gaa jawdi mum ko cahodinɗo, kala baraaɗo gaa diine mum ko cahodinɗo, kala baraaɗo gaa ɗiiƴam mum ko cahodinɗo, kala baraaɗo gaa koreeji makko ko cahodinɗo[37]. {66}.

Alla reeniri guri juulɓe: Ko Alla sarɗiini harminde ñoode juulɗo e haalde e mum ko añi e haala ko wonah goonga, e ko sariyini e hiddude takkuɗo juulɗo bone jikku hono: jinaa e luuɗiyankewal ko aldah e tabitinirde ɗum daliil sariya.

Alla reeniri askooji ko waasde jillindirde, jillindirgol ngol wonah sariya {67}, O reeniri guri ko harminde jinaa karmingol mawngol e teskaade ɗum ko e boneeji mawɗi, O waɗi lepte kaɗooje dow baɗɗo ɗum si sarteeji faweede lepte jina kiɓɓii (timmii).

---

[35] {63} Yamirde- si o hattani.
[36] { 4} Hiddeeji woni lepte dottaaɗe e sariya islaam e dow baɗɗo bone dottaaɗo.
[37] Ko Abuu Daawuud yaltani mbo e (275\2) e Nisaa*i (316) e Ahmad e(1652) Albaani sellani mbo e sahiih attargiib wa tarhiib:(1411) e sahiihu al jaami*u (4172).

Alla reeniri jawdi: Harminde nguyka e tuppude e wore e njeenaari e ko wonah ɗum e faggitagol karmungol, e ko O sariyini e lepte gujjo e taƴoowo laabi, ko lepte kaɗooje, ɗuum woni taƴde si sarteeji timmi, wolla leptirde mbo ko wonah taƴde si sarteeji timmaani.

Ko Alla sariyini ɗee lepte ganndudo ñeeñɗuɗo, ko Kanko ɓuri anndude ko labanaa tagoore Makko, ko O jurmotooɗo ɓe, O waɗii ɗee lepte ko kaffaara bakkatuuji, e reende renndo e bone maɓɓe e bone ko wonah maɓɓe. Ɓeen aybinooɓe warde barɗo e taƴde junngo gujjo ɓe njeyaa ko he añɓe islaam e noddittooɓe mbo, ɓe ngaybinta ko taƴde tergal bonngal si ngal taƴaaka ngal reɓa e renndo he fof {68} ndee ɓe ndagna warde jaambureeɓe ngam paandale mum en keeriiɗe.

7- Dawrugol yaasi, ngam noddude faade e Lislaam:

Alla yamirii juulɓe e jogiiɓe fiyakuuji mum en yo noddu ɓe ngonah juulɓe faade e islaam, haa ɓe ndaɗna ɓe e bone keefeeru faade e annoore islaam, e kiite mutde e fiyakuuji aduna e haɗeede malal fittaandu ngal juulɗo tigi neemotoo. Yamiroore Alla wonande juulɗo woni: Nde o wonata nafoowo aade en fof e moƴƴere mum, o yaha ngam danndude aade en fof, ɗum na luutndii laabi ɗi aade en mbaɗi, ndeen na ɗaɓɓaa nde neɗɗo wonata moƴƴo tan, ɗum na jeyaa e dallilaaji bonde e ustaade ngol laawol, e labeede islaam e timmude hembo.

Alla yamirii juulɓe nde ɓe kebantoo añɓe mum en kala no ɓe mbaawri e doole, ngam ɓe ndeenira ɗum islaam e juulɓe, ɓe kulɓina heen gaño Alla e gaño maɓɓe. Alla dagnnii kadi nde juulɓe mbaɗdata aadii e ɓe ngonah juulbe, si wonii ɗum na haajoraa tawa na yaadi e sariya islaam, O harmini e juulɓe firtude aadi mbo ɓe mbaɗdi e añɓe mum en, si wonah ko ɓeen adii firtude, wolla ɓe golli ko addata firtude.

Ko adii nde juulɓe puɗɗotoo hare wondude e heefereeɓe, Alla yamirii ɓe yo ɓe noddu ɓe naatde e islaam, si ɓe caliima ɓe ɗaɓɓiree yoɓde empo e yankinanaade ñaawoore Alla, {69} si ɓe caliima ɓe kaɓee haa fitina waasa woodde {69} diine fof wooda-

na Alla.

E ngonka hare Alla harminii warde suka e debbo e nayeejo e mawɓe diine wonɓe e juulirɗe, si wonah denndirɗo e hare he miijo wolla feere makko, ɓeen nanngirtee ko dahaaɓe, ɓe ngollidee golle lobbe, ko nih paameten hare islaam wonah tamde e huutoraade faandaa heen, kono faandaa heen ko sarde goonga e yurmeende, e yaltinde yimɓe iwde e rewde tagoore faade e rewde Alla tagɗo O.

8- Jeetaɓel : Ndimaagu.

a- Ndimaagu fiɓnde:

E diine islaam Alla okkirii ndimaagu fiɓnde ɓe ngonah juulɓe si ɓe naatii les laamu islaam, caggal nde o holliti islaam, e caggal nde o noddaa faade e hembo, si o suɓiima islaam ko heen malal e hisde makko woni, si o suɓiima heddaade e diine makko, o suɓaniima hoore makko keefeeru e kiite e lepte ka yiite, ko nih woni hujja ummiima e dow makko, o alah ngantu e yeeso Alla, ndeen noon o accee e fiɓnde makko o yoɓa **empo** ombo woni koyɗo, o wona les ñaawoore islaam, tawa o ɓanngintah dewe keeferaagal yeeso juulɓe.

Tawii ko juulɗo si naati islaam dagantaako mbo ruttaade heen, si o murtii ko warngo woni njoɓdi mum, sabu nde o murti nde caggal o anndii goonga, o natti haandude e heddaadee aduna, si wonah o tuuba faade e Alla o ruttoo e islaam {71}.

Si wonii murtere ko e baɗe pirtooje islaam jeyaa, murtuɗo na tuuba e ɗuum, o woppude ɗum o yaafnoo Alla.

Pirtooji islaam na keewi, ɓuri heen himmude ko:

- **Renndinde Alla e goɗɗo**, ɗuum woni nde maccuɗo waɗdata Alla e deweteeɗo goɗɗo, hay si ko e mbaadi jogaade heeɗo hakkunde makko e Alla, o nodda mbo o waɗana mbo ɓallorgal, foti o qirriima alliyankaagal Mum innde e maanaa, sabu anndude mbo maana **Ilaah** e dewal, hono sirkuɓe jaahiliyankooɓe ɓeen rewatnooɓe sanamuuji joopotooɗi

jiyaaɓe moyƴuɓe ngam yiilaade tefoore mum en; **wolla o qirraaki** allayankaagal makko, o jaɓaani ko o Alla e rewde mbo ko rewde Alla hono sirkuɓe askintooɓe e islaam ɓe njaɓatah noddeede faade e tawhiid ɓe ngaaƴoo. Wonde sirku ko sujjande sanam tan, e nde maccuɗo wiyata huunde nde wonah Alla ko Alla.

Oon wayi kono jaroowo sanngara o innira mbo ko wonah innde mabbo, saaliima ɓannginde alhaali ɓeen, Alla toowdo daali: **Rew Alla laɓɓinanaa Mbo diine** (2). Ko noon nde woodanii Alla diine laaɓtuɗo, ɓeen jaggirɓe tanah Makko waliyaaɓe min ndewataa ɓe si wonah yo ɓe ɓadin min malal Alla, pellet Alla ko ñaawoowo hakkunde mum en nder ko ɓe luuratnoo ko, pellet Alla feewnatah kala penoowo keefeero. Ajjumiri: 2-3. Alla daali: Oon joomi mon laamu woodanii mbo, ɗiin ɗi noddoton tanaa Makko ɗi ngalah hay gufel tamaro (13). Si a noddii ɗi, ɗi nanatah noddaandu mon si ɗi nanii ɗi noototaako on, ñande darnga ɗi njedda denndingol mon, alah kabroowo ma yeru kumpitiiɗo (14). Faatiri {13-14}

- Waasde heeforinde sirkuɓe e heefereeɓe woɗɓe: wano Yahuud e Nasaara e saliiɓe goodal Alla e majuus e bewnooji ñaawrooɓe ko Alla tellinaani, ɓe mbelaaka ñaawoore Alla, kala mbo heefirinaani ɓee caggal nde o anndi Alla heefirinii ɓe, oon ko keefeero.

- Mbilewu ngaddoowu sirku ɓurɗo mawnude, kala golluɗo ɗuum caggal nde o anndi ko wayi nii ko keefeeru, o wonii keefeero.

-**Fiɓde wonde sariya wolla njuɓɓudi ndi wonah islam** ɓuri sariya islaam, wolla wonah ñaawoore nelaaɗo ɓuri ñaawoore makko, wolla dagaade ñaawirde ko wonah ñaawoore Alla.

-**Añde nelaaɗo** -yo o his- wolla huunde ko o anndi ko e sariya makko jeya.

-**Jalkitde[38] huunde anndaande** jeyaande e islaam.

Jalkide Alla wolla gooto e nelaaɓe makko, hono muhamdu e muusa e iisa-yoɓe kis- [38]

-Añde foolde islaam, wolla weltaade e leesɗude islaam.

-Heyninde heefereeɓe yidduɓe tawa ombo anndi wonde baɗɗoɓe keeda ko e mum en jeyaa.

-Fiɓde na newanoo mbo yaltude diine Muhamdu-yo o his-, tawa hombo anndi sellantah hay gooto nde o yatata mbo e kala alhaali.

-Falaade diine Alla, kala paliiɗo diine islaam caggal siftinireede, o golliraani mbo o janngaani mbo ko keefeero.

-yeddude ñaawoore e ñaawooje islaam kawraaɗe de, e ɗe yeru majje majjetaake, dallillaaji pirtooji na heewi e quraana e sunna

b- Ndimaagu miijo

Alla okkii ndimaagu e miijaade nder islaam tawde miijo ngoo felɓondiraani e tinndinooje diine islaam, O yamiri juulɗo haalde ngoonga e yeeso baawɗo wonde fof, woto o hul e Alla feloore goɗɗo, O waɗi ɗum ko jihaadi ɓurɗo mawnude, O yamiri mbo yo o laaɓan heedɓe e fiyakuuji juulɓe, o haɗa ɓe luurude, e yamirde nde o ruttata noddoowo faade e meere o haɗa mbo, ko ɗum woni miijo ɓurngo mawnude e tedddude e hormude, tawii ko miijo luutondirngo e sariya Alla newnetaake joomum feññina ɗum, sabu ko yirbinde e bonnude e haɓaade goonga.

ɓ- Ndimaagu keeriingu:

Alla okki neɗɗo ndimaagu keeriingu tawa ko e nder keeri sariya laɓɓinaaɗo o, O waɗani neɗɗo -gorko wolla debbo- ndimaagu e ko waɗata hakkunde makko e tana mum, hono yeeyde e soodde e dokkal e waqfu e yaafaade, O okki debbo e gorko ndimaagu suɓaade mbo o resondirta, alah e mum en baawneteeɗo e dewgal, si debbo suɓiima gorko mbo wonah paso mum e diine, o newnantaake ɗuum, sabu reende fiɓnde mum e teddungal mum, o haɗaama ɗum ngam maslaha makko.

---

wolla huunde anndaande ko e diine islaa.

Waliyyu debbo, ko ɓurɗo ɓadaade mbo to bannge jiidigal wolla wakiil mum, oon woni jogiiɗo fiɓnde dewgal makko, sabu debbo resnatah hoore makko sabu nanndude ɗuum e jinoowo, o wiya joom galle: mi resnii ma kaari, gorko nootoo wiya : mi jaɓii ngal dewgal, seedeeji ɗiɗi tawee dewgal ngal.

Islaam newnantah juulɗo nde o yawtata keerol sariya Alla, sabu kanko e ko o jeyi ko Alla jeyi, na waɗɗii e juulɗo nde firlittoo e keerol Alla, ngol Alla sariyani jiyaaɗo Makko, kala nanngitiiɗo heen feewa malee, luutndiiɗo hiitee halkoo, ko ɗum taki Alla harmini jinaa e luutiyankeewal sanne, O harmini e juulɗo haraade e waylude tagu Alla.

Tawii ko ustude mustaas e hooltaade e laɓde sukundu les wuddu e ɓorde naafɗe e haddaade, ko Alla yamiri ɗuum.

Alla harmini e juulɗo nde o nanndintoo e gaño Alla e geɗe ɗe ɓe keerorii, sabu nanndidaade e maɓɓe e yiɗde ɓe e piiji ɓanngudi na adda e nanndinaade e yiɗde ɓe e ɓernde.

Alla na faala e juulɗo nde o wonata iwirde miija islaam sellungo, kono wonah jiggotooɗo miijo yimɓe wolla peeje maɓɓe, Alla yiɗi ko nde juulɗo wonata ñeemtinirgal labangal o waasa wonde ñeemtinoowo.

Tawi ko ko yowitii e mecce e fitiram golleeji celluɗi, islaam na yamira janngude ɗum e nanngude heen, hay si gadiiɗo heen o wonah juulɗo, sabu ko Alla anndini aade, Alla daali: O anndini neɗɗo ko o anndah. Al Alaqi: 5.

Ko ɗum ɓuri toowde e maandeeji laaɓangol reedu e labinde wonande aade e naftoraade e ndimaagu makko, e reende teddungal makko e reende mbo gaa bone fittaandu makko e bone tanaa makko.

c- Ndimaagu hoɗorde:

Alla okkii juulɗo ndimaagu hoɗorde, hay gooto fotaani naatde hende, si wonah e sakkitoore makko, o ndaarataa mbo nder mayre si wonah sakkitoore makko.

d- Ndimaagu faggaade:

Alla tottii juulɗo ndimaagu faggaade e nafqude e ko sariya dottani mbo, O yamiri nde o gollata o faggoo ko yonata mbo kanko e galle makko, o nafqa e laawol ɗiggere e moyƴere, e oon waktu o harmini e makko faggaade ko harmi hono: ribaa, wore, njeenaari, wujjude, e njoɓdi tiimngal (gisaane), e mbilewu, e jinaa, e luuɗiyaagal, O harmini cogguuji ko harmina hono coggu nate ruuhuuji [39] e sanngara, e mbabba tugal, e geɗe pijirɗe karminaaɗe e njoɓdi njimri e ngamri, faggaade e ɗee geɗe na harmi, ko noon kadi nafqude e majje na harmi, daganaaki juulɗo nde o nafqata si wonah ko dagii, ko ɗum ɓuri toowde e darajaaji laaɓande reedu e moyƴinande aade faggudu makko e nafaqe makko, ngam o wuura ko o galo tawa ko e faggudu dagiindu o wona malaaɗo.

9- Jeenayaɓel: ɓesngu (mbootu).

Alla yuɓɓini ɓesngu e sariya islaam njuɓɓudi timmundi, kala nannguɗo heen heɓa sababuuji malal, O sariyini ɗiggan'de jibnaaɓe -yumma e baaba- e haala newiika e juuragol jokkungol si o woɗɗii ɓe, e gollande ɓe e humtude haajuuji maɓɓe e nafqude ɓe, o hoɗna ɓe si ɓe ngonii waasɓe wolla gooto e maɓɓe, Alla kammbiima lepte kala belsindiiɗo jibnaaɓe makko, o fodani ɗigganɗo ɓe malal, O sariyini dewgal O holli ñeeñal e sariyinde ɗuum e deftere Makko, e demngal nelaaɗo makko -yo o his-:

10- Sariyinde dewgal:

Ko e dewgal heɓatee sababu ɓurɗo mawnude reende hoore makko e ko harmi -jina- e ɓurnaade e reende yitere ndaarde ko harmi.

E dewgal deeyƴre heɓete e huɓindaade joom galle e cuddiiɗo, sabu Alla waɗi hakkunde maɓɓe gilli e yurmeende.

[39] - Nate jom en pittaali natraadi juuɗe, wolla cehaaɗi e leɗɗe e ko nanndi e dum,wollo ko waɗira loopal, dum naati e ɓeen natooɓe.

E dewgal juulɓe keewata keewal sariya gondungal e laaɓal e moyƴere.

E dewgal gooto e resondirɓe fof ligganoo goɗɗo o, gooto fof ummoo e ko haandi, hono no Alla waɗiri nih.

Gorko gollata yaasi galle, o faggoo jawdi, haa o nafqa e cuddiiɗo makko e ɓesngu makko, debbo golla e nder galle, ko kanko saawata, jibina muynina ne'a sukaaɓe, heblana joom galle makko ñaamdu, e suudu e leeso, si gorko naati na tampi na wondi e himmeeji ɗuum yaha, o yeewta joom suudu makko e ɓiɓɓe makko, fof en nguura e fooftere e welamme. Haɗaaka nde o wonata sara joom galle makko –si ɓe mbeldii- e yogo e golle ngam o fagganoo hoore makko o walla joom galle makko e ko o faggitoo ko, e sarti tawa wonah e nder worɓe o gollata, nde o gollata e suudu makko wolla e ngesa makko wolla ngesa joom galle makko wolla koreeji makko, tawii ko golle hakkunde worɓe nder isin ma e nokku julorɗo ɗuum kam daganaaki debbo daganaaki joom galle makko wolla jibnaaɗo makko maa ɓadiiɓe mbo newnande ɓe ɗuum hay si o welanaama hoore makko ɗuum, sabu ko ɗuum addanta mbo e renndo ngo e bonannde. Debbo wonata ko e hoolaare tawa juuɗe bonɗe njottotaako mbo, ɗoon ɗo ombo reena e nder suudu makko o jotondiraani e worɓe, gite janfotooɗe ndaarataa mbo, si debbo yaltii hakkunde yimɓe ombo waawi yeebaade o waya no dammuwol gonngol hakkunde boyeeji, wonatah waktu setta haa ɓeen bonɓe tacca ɓanndu makko e teddungal makko.

Si gorko yonaaka debbo gooto Alla dagnanii mbo limti limtinde haa rewɓe nayo, e dow sariya tawa ombo nuunɗa hakkunde mum en, ko o hattani wano nafaqe e hoɗorde e lelnde, tawii ko jiɗgol ɓernde ɗuum wonah heen sarti, sabu ko huunde nde neɗɗo jeyah te o feletaake heen, o nuunɗa, nuunɗal ngal Alla riiwi hattaneede mum, e daalol Makko: On kattantah nuunɗude hakkunde rewɓe hay si on ndeerɗii. Annisaa: 129. Ko gilli e ko rewi heen, ɗum ko nuunɗal ngal Alla waɗaani, waasde woodeede ngal hadataa limtinde rewɓe, sabu ɗum hattanaaka, Alla sariyani limtinde wonande nulaaɓe makko e kala nuunɗoowo nuunɗal kattanangal, sabu anndi maslaha gorko e debbo, sabu

gorko celluɗo na jogii heblaade to bannge lelnde o waawa safrude haaju lelnde rewɓe nayo, si o haaɗii e debbo gooto wano nasaara {74} e woɓɓe, hono noddittooɓe islaam noddirta ɗuum si ɓe kaaɗi e debbo gooto, boneeji garooji ɗii ngarat:

-Gadanel: Si wonii jo galle ko goonɗinɗo ɗoftiiɗo kulɗo Alla, o wuurat nguurndam mum ombo tini huunde e haɗeede, e ɓittude haaju fittaandu dagiiɗo, sabu gooto koriiɗo e lebbi cakkitiiɗi e diiƴam ɓesngu e fiilayru na kaɗa gorko dakmitaade e joom suudu mum, o wuura yoga e nguurndam mum ellee o alah cuddiiɗo, ɗum si wonii eɓe njiɗondiri, si cuddiiɗo o yiɗaa mbo ko ɗuum ɓuri heewde lor.

- **Dimmel ngel: si jom galle woni goopoowo Alla**, o waɗa ko boni, hono jinaa o acca debbo mum. Heewɓe saliiɓe limtinde na njina ko limti limtini ko aldah e keerol, ko ɓuri bonde e ɗum ko ñaawaaɗo keefaraagal mum si woni ombo haɓoo limtinde dagiinde wonande rewɓe, o aybina ɗum te Alla na dagni ɗum.

- **Tatabel: Ko heewi e rewɓe na kaɗee reseede** e jiidaaɓe si limtinde haɗaama, moyƴo e maɓɓe curiiɗo wuura gontuɗo miskiin kaɗaaɗo, goɗɗo o wuura ko faajiir pijdoowo e bonɓe (caga).

Na jeya e ko anndaa wonde limoore rewɓe ɓuri limoore worɓe heewde, sabu ko worɓe kawrata koo e sabbuuji maayde, sabu hareeji e golle cattuɗe de ɓe ngollata, na anndaa debbo na heblii dewgal gila o hellifaa, kono wonah worɓe fof keblani ɗuum, sabu heewɓe e mum en kattaanaani dewgal sabu ronkude teŋe, e baɗɗiiɗi (deppasuuji) dewgal. Ko nih islaam anndetee na nuunɗi e debbo na yurmii mbo, kono haɓotooɓe limtinde yahdunde e sariya ko ɓe añɓe debbo e ɓural e annabaaɓe, limtinde ko sunna annabaaɓe -yo kisa won e mum en- sabu ɓe ndenndinat rewɓe fotde keeri ɗi Alla diidani ɓe.

Tawii ko kiram e suno ko debbo tinata nde o nawlirtee, ɗum ko huunde ɓernde, ɓernde noon fotaani ardineede e fiyakuuji sariya, debbo na waawi sarɗude gorko waasde nawlireede ado dewgal, si gorko jaɓii ɗuum waɗɗoo mbo, si o felliti nawlirde mbo ombo jogii hakke heddaade e dewgal maa firtude, o heɓtatah

hay huunde e koo okkunoo mbo ko.

Alla sariyi ceergal e yeeso ɓurngo heeraade saanga nde luural yani hakkunde resondirɓe, e nde gooto e maɓɓe waasi yidde goɗɗo o, haa ɓe mbaasa wuurde e kiite e luural, haa gooto e maɓɓe fof daña mbo o welaa malnoowo mbo, ko heddii koo e nguurndam makko e laakira makko[40] si gooto e maɓɓe fof maayi e islaam.

11- Ñawndagol (safraade)

Sariya islaam addii asliiji doktoraagal fof, ina e quraana tedduɗo o, e hadisaaji nelaaɗo Muhammadu -yoo his- ɓannginɗi ko heewi e ñabbuuji fittaandu e ɓanndu, e ɗuum ko safrortee foti ko ko memetee wolla ko memetaake, Alla daali: Min tellina e quraana ko woni cellal e yurmeende wonande gooneinɓe, Al-israa: 82. Annabiijo oon mo jam e kisiyee woni e mun on maaki: Alla tellinta ñawu, O tellinana mbo safaara, gannduɗo ɗum annda majjuɗo ɗum majja [41].

Ɓe maaki kadi: cafroɗee wota cafroree ko harmi [42]. E deftere “Jaadul ma’aadi fihadyi khayril bariyati” nde ceerno imaam ibnul qayyim na fencita toon, rutta toon sabu ende jeyaa e ɓurnde nafde e defte islaam e sellude huftidinde ɓanngin de islaam, e siira timmorde nelaaɓe Muhammadu -yo o his-.

12- Faggudu e njulaagu e fitiram gollaagu e ndema:

E ko yimɓe kaajori e ndiyam e ñaamdu e naftorteeɗe kuɓtidinɗe e yuɓɓinde ko reenata gure mum e ko ɗe peewniraa, e laaɓal majje e yuɓɓinde yaadu, haɓaade puunti e fenaande, ɗum fof islaam feññinii ɗum e mbaadi timmundi.

[40] Juulɓe rewɓe labaaɓe(ɓe ndesaaka ma seeraaɓe) si Alla naatniiɓe aljanna caggal ummital e haasbore ɓe okke suɓaade mboɓe mbela e juulɓe worɓe ɓeen ndesa ɓe, debbo desanooɗo seera ko heewi o mayi e ceergal o naati aljanna, o suɓuto mbo o wela e worɓe mum ka aduna oon resa mba toon.

[41] Ko Ahmad yaltni mbo(453,413,377) e Ibnu Maaja(340\2) e Ibnu Habbaan(1394) eHaakim(196\4), Albaani sellani mbo e silsilati assahiihati(451).

[42] Ko Abu Dawud yaltani mbo(3874) Albani sellani mbo e sahiih al jaami*i(1762).

13- hollirde hebanaade suuɗiiɓe e laawol seerde e mum en.

Alla hollirii e quraana tedduɗo maccuɗo makko juulɗo, wonde ombo jogii aññe fooɗooɓe mbo faade e halkaare aduna e laakara, si o ɗoftiima ɓe, o reentini ɓe ɓeen, O holli laawol hisde e ɓee aññe, ko ɓeen ngoni:

- **Gadano mum en woni seytaane kuɗaaɗo**: duñoowo aññe heddiiɓe o dillina ɓe e dow aade, ko kanko woni gaño baaba men Aadama jaltinɗo mbo aljanna, ko kanko woni gaño ɓesngu (mbootu) makko haa aduna gasa, maa o waɗ no waɗete fof haa o liɓa ɓe e yeddude Alla haa o saasnaɓe e yiite –heɗen mooli e Alla- kala mo o ronki liɓde e goopi, o aarnda mbo tikkere Alla e lepte makko.

- **Seytaane ko ruuhu dogoowo e neɗɗo** no ƴiiñam dograta e dogirde mum, mbo sikkina ɓernde, mbo suɗa bone haa yandina aade heen si o ɗoftiima mbo. Laawol hisde e seytane hono no ceniiɗo o haaldi, ko nde mbi'eten saanga tikkere : mina mooloo e Alla bone seytaani diddaaɗo e yurmeende Alla - o gollirtah tikkere makko o woopatah joom makko- yo juulɗo anndu wonde ko seytaane addata tikkere nde o tinata ndee e fittaandu makko, ngam yandina mbo e halkaare, refti heen o hisnoo e makko, Alla daali: Pellet seytaane ko gaño mon njaggiree mbo gaño, o noddata fedde makko ko ngam ɓe njeyee e wondiiɓe yiite. Faatiri: 6.

- **Gaño ɗimmo o: Belaaɗe**: Ina heen ko aade tinata reerɗude e salaade goonga, e ruttude mbo e kaalɗo he, e kadi reerɗude salaade ñaawoore Alla e ruttude nde, sabu ende luutri ko o muuyi ko, ina heen kadi ardinde fittaandu e dow goonga e nuunɗal. Laawol hisde heen ko nde jiyaaɗo moolotoo e Alla rewde belaaɗe mum, o waasa nootaade noddaandu belaaɗe, o haala goonga o jaɓa mbo hay si mbo haaɗii, o moolo e Alla bone seytaane.

- **Gaño nayaɓo: fittaandu yamiratndu bone**, ina heen ko aade tinata e fittaandu makko reerɗude waɗde tuuyo karmuɗo, hono jinaa , yarde sanngara e waasde hoorde koorka ko aldah

e ngantu dagiiɗo, e ko wa'i nih ko Alla harmini. Woni laawol hisde e mum ko moolaade e Alla bone fittaandu e seytaane, o muña gaa tuuya harminaango, o ɗaɓɓa weluye Alla, wano o muññirta fittaandu makko ñaamde wolla yarde nde o tuuyaa ɗum, ko na lora mbo si o yarii wolla o ñaamii, o siftora oo tuuya karminaaɗo ko jaawoowo gasde suno e nimsa rewa heen.

- **Jowaɓo : seytaneeji yimɓe**, ko ɓeen ngoni aade en woopooɓe ɓe seytaane fijiri, ɓe mbatti waɗde ko haɗaa ɓe cuɗana ɗum mbo ɓe njooɗodii, woni laawol hisde e oo gaño ko: reentaade mbo e woɗɗitaade e waasde jooɗdaade e makko.

14- Faandaare toownde e nguurndam maleede.

Faandaare toownde nde Alla huccini jiyaaɓe Makko juulɓe wonah ɗam nguurndam aduna e ko woni heen, ko hoomtata gasa, kono ko heblanaade janngo goonga oo tigi, oon woni nguurndam laakara caggal maayde, juulɗo goongɗuɗo e ɗam nguurndam teskotoo ɗam ko jokkorgal nguurndam laakara e ngesa laakara ɗam wonah faandaare e hoore majjam.

O siftora konngol Alla toowɗo O: Mi tagaani yimɓe e jinneeji si wonah yo ɓe ndew Am. Ajjaariyaati: 56. E konngol Alla toowɗo O: Eehey mon goonɗinɓe kulee Alla yo fittaandu ndaar ko ndu ardinani janngo kulee Alla pellet Alla ko kumpitiiɗo ko ngolloton ko (18). Wotee ngonee hono ɓeen yejjitɓe Alla O yejjitini ɓe pittaali mum en ɓeen de ngoni faasiqeeɓe (19). Yimɓe yiite e yimɓe aljanna potatah, ko yimɓe aljaana ngoni malaaɓe (20). Al Hasri: 18-20. Alla daali: Kala golluɗo fotde gabbel jarra e moƴƴere maa yii ɗum (8), Kala golluɗo fotde gabbel jarra e bonannde maa yii ɗum (8) Ajjiljala: 7-8.

Juulɗo goonɗuɗo na siftora ɗee aayeeje tedduɗe e ko nanndi e majje e haala Alla toowɗo o ka O huccini heen jiyaaɓe makko ko taki ɓe tageede, e janngo kabbiiɗo ɓe mbo sikke alah, o weltoo e oon janngo duumotooɗo e laɓɓinde dewal wonande Alla tan, o golla ko welata mbo e joortaade weluya makko, e

teddinde mbo e ɗam nguurndam e rewde mbo, e caggal maayde e naatnude mbo e galle teddungal makko, Alla teddina mbo e ɗam nguurndam nde O wuurnata mbo nguurndam laaɓɗam, o wuura e ndeenka Alla, o ndaarda e annoore Alla, ombo tottira dewe Alla ɗe Alla yamiri, o dakmitoo e gundondirde e Alla o jantoo Alla e ɓernde makko e ɗemngal makko ɓernde makko deeƴa.

O moƴƴa e yimɓe e konngol makko e golle mum, o nana e tedduɓe qirraade moƴƴere makko e du'anaade mbo ko weltinta ɓernde makko, o yi'a e haasideeɓe kaccooraaji yeddude neema makko, tawa o haɗataa ɓe moƴƴere, sabu ko yeeso Alla o faandii, o nana o yi'a e bonɓe añɓe diine jalkitgol e lorla e ko siftinta ɗum nelaaɓe Alla, o annda ɗum ko e laawol Alla o ɓeyda yiɗde islaam e tabitde heen, o gollira junngo makko e biro wolla e ngesa ma e julorde wolla e isin, ngam o nafa islaam e juulɓe e njeñcudi makko he, haa o heɓa baraaji ka Alla nde o hawri e makko sabu laɓɓinde mbo e anniya makko labaaɗo, o heɓa faggitaade ko dagii o nafqa ɗum e hoore makko e mɓesngu makko, o sakkora heen o wuura galo ɓernde tedduɗo jondiniiɗo, joortiiɗo njoɓdi ka Alla, sabu Alla yiɗi juulɗo joom semmbe jom gollal, o ñaama o yara o ɗaanoo ko aldah e fantinde, ngam o semmbiniroo ɗuum e dewal Alla. O wonda e cuddiiɗo makko ngam o reena mbo o reena hoore makko e ko Alla harmini ko, e heɓde ɓiɓɓe rewooɓe Alla, ɓe ndu'anoo mbo saanga nguurndam e maayde, golle makko moƴƴe njokka, o hebbinira ɓe limoore juulɓe o heba baraaje ka Alla, o yetta Alla e kala neema mbo o dañi e wallinaade e ɗoftaade mbo e jaɓde neema o ummii ka Alla tan, o daña njoɓdi ka Alla, o annda wonde ko heɓata mbo e heege e kulol e musibbaaji ko jaribuyaaji ɗi Alla jaribatoo mbo, haa Alla ndaara ɗo muñal makko tolnii {78} e weluya makko hoddiro Alla, o muña o welee o yetta Alla e kala alhaali joortaade baraaje makko ɗi o heblani muñɓe, musiiba hoya e mum o jaɓa mbo, wano ñawɗo jaɓrata kaaɗeeki lekki (safaara) ngam ɗaminaade cellal.

Si juulɗo wuuri e ɗam nguurndam aduna no Alla yamiriri nii wondude e wonki toowki o gollanat janngo caasoowo tigi o, haa

o malee malal duumotongal ngal guddinooji nguurndam wuddintah, maayde taƴatah ɗam, kanko dee ko aldah e sikke woni malaaɗo e aduna, malaaɗo ka laakara caggal maayde, Alla daali: Ɗuum ko galle laakara min mbadanat mbo ɓeen ɓe njiɗah toownaade ka leydi wonah kadi bonnnere, battane ngoodanii hulɓe Alla ɓe. Al qasasi: 83. Alla tedduɗo O goonɗi ɗo O daali: kala golluɗo moƴƴere foti ko gorko wollo debbo te ombo goomɗini, maa Min nguurnu mbo nguurndam mbelɗam Min yoɓa ɓe njoɓdi maɓɓe ɓurndi moƴƴude ko ɓe gollunoo. Annahli 97.

E aaya jawtuɗo o, e ko nanndi e makko Alla na habra: Ombo yoɓa gorko moƴƴo e debbo moƴƴo golloobe golle labaade e aduna njoɓdi weluya makko, e njoɓdi njaawnaandi e aduna ko ɗum woni nguurndam mbelɗam ɗam, e njoɓdi leelnaandi caggal maayde, ɗuum woni neemaade e aljanna luttoowo o, e ɗum nelaaɗo -yo o his- maaki: "Kaawee e fiyuaaku gomɗinɗo on! Fiyaaku makko on fow ko moƴƴere; ɗum alanaa gooto si wonaa gomɗinɗo: Si welo-welo heɓii mo o yetta (Alla) ɗum wonana mo moƴƴere, si lorra kadi heɓii mo o muññoo ɗum wonana mo moƴƴere".

E ɗum ɓanngata wonde ko islaam tan woni miijo hisngo, woni ɓetirgal ko moƴƴi e ko boni e laawol timmungol nuunɗungol, kala miijooji e ganndal fittaandu e renndo e needi e dawrugol e faggudu, e kala juɓɓe e laabi ɗi aade feewni na poti feewnireede e islaam, e nde ɗe ittetee e islaam, si wonah ɗuum maa o ukko feewde e ko luutndi islaam, maa ɗum won kiite aduna e laakara wonande nantiiɓe heen.

***

Keerol jowaɓol
Huñcude yoga e jiiɓuyaaji.

1- Bonanɓe e diine islaam, ko ɓuri bonde e islaam ko nooneeji ɗiɗi e yimɓe:

a- Gadano o: yimɓe askitintooɓe hembo ɓe nodditoo wonde juulɓe, kono golle maɓɓe luutndoo islaam e bolle mum, ɓe golla golle ɗe islaam hisi e mum, ɓe ngonanaani islaam, sellatah nde golle mum en ngaskitintee e islaam, ɓeen ngoni:

- **Ooñiiɓe e piɓle mum en**: hono wanngotooɓe e genaale ngam toraade haajuuji mum e yimɓe genaale, ɓe goonɗina nafoore e lorlo mumen {80}.
- **Joom en jikkuuli bonɗi e diine bonɗo:** ɓee na ngacca farillaaji Alla, ɓe mbaɗa karminaaɗe, hono jinaa e yarde sanngara, ɓe njiɗa añɓe Alla ɓe nanndikinoo e mum en.
- **Ina jeya e bonnooɓe islaam** yimɓe juulɓe, kono iimaan mum en na lohi, siinooɓe islaam e ustaare, eɓe ndaɓɓinoo yogo e geɗe baɗɗiiɗe, ɓe ngacca ɗe, ɓe mbada golle bonɗe, kono ɗe njottotaako e sirku njano wolla ko wonah ɗuum e nooneeji keeferaagal, ɓe ngoowi aadaaji bonɗi karminaaɗi, islaam na hisi e majji, eɗi teskee ko bakkatuuji njani, wano fen'de e fuuntude, e firtude aadi. Ɓee fof na mboni e islaam, sabu majjuɗo islaam mbo wonah juulɗo na sikka islaam na newnani mbo ɗuum.

b- **Tawi ko noone ɗimmo o woni:** ɓeen bonooɓe e islaam ko ɓe yimɓe jeyaaɓe e añɓe islaam, ina jeya e ɓeen: mustasriquuna e yahuud en e weltinooɓe e hono mum en añɓe islaam, mettaaɓe timmal islaam e newuya mum e yaawde saaktaade mbo, sabu kammbo woni diine neesu {81} mbo neesu jaɓata, si mbo hollama ngu, kala aade mbo wonah juulɗo na wuuri e faayre, e tinde waasde weleede, wolla e laawol makko ngol o fiɓi, sabu ngol luutndii neesu ngu Alla tagiri aade so o wonaani juulɗo tigi, ko kanko tan wuurata ombo welaa diine makko, sabu kammbo woni diine mbo Alla sariyini, sariya Alla noon na yahdi e neesu ngu Alla tagiri en, ko ɗum saabi mbiyen kala nasraan e yahuud e kala gonɗo boowal islaam: ɓiɓɓe maa njibinaa ko e neesu islaam, kono ko aan e neene mum njaltinirta mbo e islaam needi mbonndi e keefeeru, ko ɗum seerndi islaam e laabi goɗɗi.

Ko mustasriquuna en e weltinooɓe teyii pepindii e islaam, e

timmoore nelaaɓe Muhammadu -yo o his-.

- Fennude nelal makko ngal.
- Weddaade mbo ayiiba, te ko kanko woni timmuɗo -yo o his- kis-naaɗo ka Alla e kala ayiibe weli ɓe metti ɓe.
- Bonnude yoga e ñaawooje islaam nuunɗuɗe, ɗe Alla ganndo ñeeño O sariyini, sabu ɓe ndiiwa yimɓe e mum.

Kono Alla na bonna peeje maɓɓe, sabu ɓe kaɓotoo ko goonga, goonga noon toowat goɗɗum toowataa dow mum. Eɓe faalaa nde ɓe ñifirta annoore Alla kunduɗe maɓɓe, Alla ko timminoowo annoore makko hay si heefereeɓe ngañih. Ko kanko nuli nulaaɗo makko e peewal e diine goonga ngam O fawa mbo e diineeji, Alla yonii seede. Assaffi: 8-9.

2- Iwirɗe (asliiji) islaam:.

Si a yiɗii aan neɗɗo kakkilɗo nde nganndataa islaam tigi, janngu quraana tedduɗo o, e hadisaaji nelaaɗo Muhammadu -yo o his- binndaaɗi nder Sahiihul Bukhari, e Sahiihul Muslim e Muwatta imaam Maalik, e Musnad imaam Ahmad ibnu Hanbal e Sunan Abu Dawuud, e Sunan Nisaa'i e Sunan Tirmiji e Sunan ibnu Maaja e Sunan Daarmi. Janngu sira annabiyanke mbo Ibnu Hisaam, e tafsiir quraana tedduɗo mbo **Isma'il Ibnu kasiir**, e deftere Jaadull Ma'aad fii Hadyi Khayril bariyya, nde ceerna Muhammadu Ibnul Qayim winndi, e wano ee e defte almameeɓe islaam mbinndi, yimɓe tawhiid e noddude faade e Alla, yeru: ceerna islaam Ahmadu ibnu Taymiya, e imaam kesɗitinoowo Muhammadu Abdul Wahab, mbo Alla teddini, e mawɗo woottinɓe Muhammad Bun Sa'uud noddoowo e diine islaam e wootinde ka suriinde arab, e yogo e nokkuuji gila yirde 12 fergo haa jooni, caggal saragol sirku.

Tawii ko Mustasrikuun e pelle askitintooɗe e islaam te eɗe luutndoo ko ɗe noddata ko, e piiji diine islaam jantanooɗo ko adi ko heewi, wolla ɗe njana e nelaaɗo -yo o his- wolla yennude maa ƴattaade wolla yuwde yoga e almameeɓe noddooɓe faade e woottinde Alla yeru: Ibnu Taymiya e Ibnul Qayyim, e Muhammad Ibnu Wahab, ɓe pepindoo e maɓɓe e defte maɓɓe majjinooje. Reento hoomtireede ɗe wolla janngude ɗe.

3- Laabi islaam

Denndaangal juuɓe ngoni ko e laawol gootol ngool woni islaam, ko quraana e hadiis nelaado -yo o his-, woni duttorɗe mum en, tawii koko wiyetee koo laabi islaam, wano laabi nayi ɗi, Hanbali e Maaliki, e Saafii e Hanafi, faanda heen ko duɗe fiqhu islaam ɗe annduɓe jannginta heen asliiji islaam, woni ruttorde mum en ko quraana e hadisaaji nelaaɗo -yo o his- luure gonɗe hakkunde maɓɓe e piiji cate ɗee heewaani, gooto he ɓeen annduɓe fof yamiri janngooɓe mum nde ɓe nanngata e konngol ngol ƴiyal quraana e hadiis semmbini, hay si wonah ceerno makko haali ngol.

Juulɗo fawaaka rewde gooto e maɓɓe tan, kono o fawaa ko ruttaade e quraana e hadiis, kono ko yana ummaade e askitintooɓe e ɗii laabi e ooñaade e fiɓnde, wano juuraade jenaale e wanngaade ɗe, e faabnoraade yimɓe majje, e ko ɓe njanata e taawiil sifaaji Alla, e yaltinde ɗi e maanaaji mum ɓanngudɗi, ɓee na luutndi mawɓe laabi maɓɓe ka fiɓnde, sabu fiɓnde imameeɓe woni fiɓnde ardiiɓe moƴƴuɓe jaŋtanooɓe to fedde daɗoore.

4- Pelle jaltuɗe islam:

Na woodi e winndere islaam pelle keewɗe jaltuɗe islaam, eɗe ngaskitinoo e islaam, kono tawii ko goonga ɗe ngonah islaam, sabu piɓle majje ko piɓle jedduɗe Alla e aayeeje e ngootaagu Makko, ina jeyaa he ɗee pelle:

Pelle Baatiniyya:

Ɗeen ngoni ko goonɗini koo wiyete huluul e tanaasukhu, e wonde ƴiye diine na jogi maana nder mum luutndiiɗo boowal mbo nelaado -yo o his- holliri o , juulɓe kawri heen, oo maana birniiɗo ko kamɓe lelni mbo e belaaɗe maɓɓe {82} woni lasli cosagol Baatiniya ko: dental yahuud e majuus e saliiɓe goodal Alla e filosofi en to leydi Faaris nde waawni ɓe saraade islaam, ɓe ndenndi ɓe ndiisondiri feewnude laabi, faandaa heen ko seerndude juulɓe e jiiɓde miijooji ko faati e maanaaji quraana tedduɗo, ɓe lelni laabi jirbinatɗi ɓe noddi faade e majji, ɓe

ngaskitinii e Ahlul Bayti, ɓe nodditii wonde ko kamɓe ngoni Sii'a maɓɓe, haa ɓe mbaawa hoomtude yimɓe, ɓe ndaddi ko heewi yimɓe majjuɓe ɓe majjini ɓe.

Ina jeyaa e ɗeen pelle (al gaadiyaaniya) askiteeɗe e Gulaam Ahmadu Al gaadiyaani, lollirɗo nodditaade e annabaagal, o noddi fuuyɓe to Hinde yo ɓe goonjɗin mbo, Engeltere huutorii mbo kanko e sukkuɓe e makka saanga njiimaandi maɓɓe e Hinde ɓe moƴƴi e maɓɓe e sukkuɓe makko, haa majjuɓe heewɓe ndewi e makko, na he Kaadiyaan en nodditttooɓe islaam, te na njaha ngam yirbinde mbo e yaltinde kala mbo ɓe mbaawani e islaam. O wallifiima deftere (tasdiiq baraahiin ahmadiya) nde o nodditi annabaagal, o wayli heen ƴi'e quraana, na jeyaa e ko o wayli ka quraan nodditaade wonde jihaad e Islaam momtaama, na waɗɗii e kala juulɗo nde weldata e Angale en, o wallifii heen deftere kadi o inniri nde (taryaqu al quluub) o maayi hitaande1908J.I, caggal nde o majjini heewɓe, lomtii mbo ko gorko majjuɗo bi'eteeɗo Al Hakiim Nuuru Diin.

Ina jeyaa e pelle Baatiniya yaltuɗe islaam : fedde na innee Bahaa'iya, ko gorko bi'eteeɗo Aliyu Muhammadu siñci nde e fuɗɗorde yirde 11 to Iiraan, wiyaama ko Muhammad Ali Shiraji, o wonnoo ko e fedde Shii'a 12, o yalti nde o tafi laawol hoore makko, o wiyi ko kanko woni Mahdi kabbaaɗo, o nodditii wonde Alla telliima e makko o wonti deweteeɗo wonande aade en. Alla seniima e ko yedduɓe goodal Alla kaalata ko, o yeddi ummital e haasbeede e aljanna e yiite, o woni hono laawol Barahama e Buda en yedduɓe, o renndini hakkunde yahuud e annasaara e juulɓe, o wii alah ko ɓe ceerti, refi heen o yeddi annabaagal Muhammadu -yo o his-, o yeddi ko heewi e ñaawooje islaam, roni halkaare makko ko biyeteeɗo (baha), o sari noddaandu makko e heewɓe sukkuɓe fedde askinaande e makko, nde innaa Baha'i.

Ina e pelle jaltuɗe islaam, hay si eɗe nodditoo mbo, ɗe njuula, koora ɗe kajja, pelle keewɗe limoore nodditttooɗe wonde Jibril janfi e nelal totti ngal nelaaɗo Muhammadu -yo o his- ko e Aliyyu nulal ngal faano. yoga e maɓɓe mbi'i: Ko Aliyyu woni Alla, ɓe pantina mawninde Aliyyu e ɓiɓɓe makko e cuddiiɗo makko

Faaɗima e yumma makko Khadija -yo Alla wele ɓe kamɓe fof-, ɓe mbaɗi ɓe Allaaji, ɓe nodda ɓe ɓe piɓa won’de ko reenaaɓe, daraja maɓɓe ɓuri daraja nelaaɓe - yo ɓe kis-.

Ɓe mbi’a: quraana gonɗo e juuɗe men na waɗi ko ɓeydii e ko ustii, ɓe mbaɗani mbo kaamilaaji keeriiɗi, ɓe lelni aayeeje e cimooje ɗe ɓe mbaɗani ko’e maɓɓe, ɓe njenna ɓurɓe teddude e juulɓe caggal annabi, Abu Bakri e Umar - yo Alla wele ɓe- ɓe njenna yummum juulɓe: Aysa -yo Alla wele mbo- ɓe paabnoroo Aliyyu e ɓiɓɓe makko saanga caɗeele e neema, ɓe toroo ɓe ko aldah e Alla, Aliyyu e ɓiɓɓe makko na kisi e ɓeen, sabu ɓe mbaɗ ɓe allaaji wondude e Alla, ɓe peni e dow Alla, ɓe mbayli haala makko, Alla toowi e ko ɓe kaalata ko toowal manngal: {83-.

Pelle jedduɗe ɗe janti ɗen, ko ɗe yoga e pelle keefeeru noddittooɗe faade e islaam tawa eɗe njirbina mbo, yo a fin -aan kakkilɗo aan juulɗo e kala nokku- islaam wonah nodditaade, kono ko anndude quraana, e hadisaaji nelaaɗo -yo o his- tabitɗo e gollirde ɗum, tesko quraana tedduɗo e hadisaaji nelaaɗo Muhammadu -yo o his- ndañaa peewal e annoore e laawo peewngol gaddatngol malal nder aljanna ka Joom binnde.

5- Noddude faade daɗal:

Aan neɗɗo kakkilɗo debba e gorko mbo naataani tawo islaam, mina noddu maa faade e kisal e malal, mi wii ma:

Daɗndu fittaandu maa e lepte nder yenaande, caggal maayde, rewata heen ko jaynge jahannama.

Daɗndu fittaandu maa e goonɗinde Alla, e Muhammadu ko nelaaɗo Alla, e islaam ko diine, deweteeɗo e goonga alah si wonah Alla Muhammadu ko nelaaɗo Alla, juul juulɗeele jowi ɗe, tottir askal jawdi maa, hoor lewru koorka, hajjoy to suudu Alla hormaandu ndu si a hattanii laawol gootol.

Feññin islaam maa ngam Alla, sabu kisal e malal ngalah si wonah e Lislaam[43].

[43] E aduna nguurndam laaɓɗam e ka laakar naatde aljanna.

Mina woondira e tedduɗo O Mbo hay gooto rewetaa e goonga si wonah kanko, ko oo diine islaam woni diine goonga mbo Alla jaɓatah diine goɗɗo si wonah kammbo, mi seedina Alla e malaykaaɓe Makko e denndaangal tagoore alah deweteeɗo e goonga si wonah kanko, islaam ko goonga ko e juulɓe njeyaa-mi.

Mina toroo Alla ceniiɗo O e dokke makko e teddungal mum, nde O waratami juulɗo tigi miin e ɓesngu am e musiɓɓe am juulɓe, O renndina men ka aljanna neema wondude e annabi men Muhammadu -yo o his- e denndaangal annabaaɓe, e galle makko e wondiiɓe mum, mina toroo Alla kala jannguɗo deftere nde wolla nani nde o naftora nde, mbele mi yottinii? Alla seedano mi.

Ko Alla ɓuri anndude, yo Alla hisnu annabi men Muhammadu e sahabaaɓe makko e koreeji makko, denndangal jettooɗe ngoodanii Alla Joom binnde.

Woortoode (timminire)

Loowdi tiitooɗe

Tiitoonde Hello

Nde hiɓɓii (timmii) e yettude Alla